

नेपालमा

चिकित्सा शिक्षा, सरोकार र सान्दर्भिकता:
सङ्दर्भित अध्ययन

मानव अधिकार र सामाजिक न्यायका निम्नि
अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

नागार्जुन नपा-१०, स्यूचाटार, काठमाडौं, पत्र मञ्जुषा: २७२६, काठमाडौं

फोन: ५२१८७७०, फ्याक्स: ५२१८२५१

ईमेल: insec@insec.org.np

वेबसाइट: www.insec.org.np, www.inseconline.org

नेपालमा चिकित्सा शिक्षा, सरोकार र सान्दर्भिकता: सङ्क्षिप्त अध्ययन

मानव अधिकार र सामाजिक न्यायका निम्नि
अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)
नागार्जुन नपा-१०, स्यूचाटार, पञ्च मञ्जुषा: २७२६, काठमाडौं
फोन: ५२१८७३०, फ्याक्स: ५२१८२५१
ईमेल: insec@insec.org.np
वेबसाइट: www.insec.org.np, www.inseconline.org

नेपालमा चिकित्सा शिक्षा, सरोकार र सान्दर्भिकता: सङ्क्षिप्त अध्ययन

प्रकाशक: अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)

प्रकाशन मिति: २०७५ असोज

सङ्ख्या: १ हजार प्रति

सर्वाधिकार: इन्सेकमा सुरक्षित

भूमिका

नेपालको संविधानले आधारभूत स्वास्थ्यलाई मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरेको छ। मौलिक हकमा उल्लेखित प्रावधानहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि कानुन बनाइ लागु गर्नुपर्ने बाध्यता नेपाल सरकारलाई थियो। सोही अनुरूप २०७५ भदौ ३१ गते संसदबाट पारित गरी जनस्वास्थ्य सेवा सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, उपभोक्ता संरक्षणसम्बन्धी कानुनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक र सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्यको अधिकारसम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक राष्ट्रपतिबाट २०७५ असोज २ गते प्रमाणित गरिसकिएको अवस्था छ। नेपालको स्वास्थ्य क्षेत्र विभिन्न समस्याले ग्रस्त छ। सरकारले निःशुल्क उपलब्ध गराउने भनेका औषधीहरू स्वास्थ्य संस्थामा पाइँदैन, दरबन्दी अनुसारका चिकित्सक स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध हैँदैनन, दरबन्दी भएका स्वास्थ्य संस्थामा पनि चिकित्सक नखटिनु, विशेषज्ञ चिकित्सकको प्राथमिकता ग्रामीण क्षेत्र नहुनु जस्ता कारणले दूरदराजका नेपाली सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवाबाट बच्चित छन्। कतिपय मानिसहरू स्वास्थ्य सेवाका तमाम विकृतिका कारण नेपालको मेडिकल शिक्षालाई मान्छन्। महाँगो शुल्क तिरेर अध्ययन गरेका डाक्टर आफूले अध्ययनका क्रममा गरेको लगानी छिह्न उठेस भन्ने चाहान्छन्। त्यसैले उनीहरूको प्राथमिकता देशशिविकै सुगम ठाउँ हुने गर्दछ नभए विदेश त हुने नै भयो।

विगत केही समयदेखि नेपालको राजनीतिक तथा सामाजिक क्षेत्र डाक्टर गोविन्द केसीको अनशन वरपर घुमिरहेको छ। पन्थपटक अनशन बसिसकेका डाक्टर केसीका केही मागहरू मेडिकल शिक्षा सर्वसुलभ र पहुँच योग्य हुनुपर्दछ भन्ने देखिन्छ। यो विषयमा कसैको दुईमत नहोला। उनका सबै अनशनहरू सरकारसँगको सहमतिसँगै तोडिएका छन् र केही समयपछि सहमति पूरा नभएको भन्दै नयाँ मागहरूको सूचीसहित फेरि अनशन सुरु भएका छन्। डाक्टर केसीका माग कति राजनीतिक छन्? कति सामाजिक छन्? यसलाईसमेत केलाउनु आवश्यक छ। अनौपचारिक क्षेत्र सेवा केन्द्र (इन्सेक)ले डाक्टर केसीका १५ ओटै अनशनको अनुगमन गरेको छ।

लोकतन्त्रमा कानुन बनाउने विधि भनेको संसद नै हो। संसदले मात्रै कानुन बनाउन सक्छ। “सत्याग्रही”ले कानुन बनाउने र कानुन कार्यान्वयन गर्ने तथा न्याय निरूपण गर्ने जुनसुकै निकायलाई खबरदारी गर्न सक्छ। माग प्रस्तुत गर्न सक्छ। आग्रह, अनुरोध गर्न सक्छ तर त्यस्ता विषयवस्तुको उठान गर्दा सभ्य भाषा र सभ्य विरोधको शैली अपनाउनुपर्दछ। सरकारको काबु बाहिरका मागमा समेत सरकारले सहमति गर्नु र सरकारले कार्यान्वयन गरेन भनेर फेरि अनशन बस्नु नियमितता नै भएको छ। डाक्टर केसीका माग “भ्रष्ट प्रधानन्यायाधीश”लाई कारबाही गर भन्नेसम्म पुगेको छ। डाक्टर केसीका मागका बारेमा नबोल्ने, असहमति जनाउने, ऐक्यबद्धता नगर्ने सबैलाई “मेडिकल माफियाको” पगरी लगाइदिने तप्का पनि समाजमा देखिएको छ।

सरकारी छात्रवृत्तिमा अध्ययन गरेका चिकित्सकले समेत दुर्गम ठाउँमा निश्चित अवधि सेवा गर्नुपर्ने अवधिलाई कम गर्नुपर्ने डाक्टर केसीको मागले भन् समस्या ल्याउन सक्छ। एउटा विश्वविद्यालयले पाँच भन्दा बढी मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिन नपाउने पछिल्लो सहमतिले आवश्यक परेका ठाउँमा मेडिकल कलेज खोल्ने मागको बर्खिलाप हुने देखिन्छ। विश्वविद्यालयले त क्षमताले भ्याएसम्मका कलेजलाई सम्बन्धन दिन सक्छ। दिनु पर्छ पनि। विश्वविद्यालयको क्षमता बढाउन माग गर्नुको साठो विश्वविद्यालय क्षमताविहीन छन् त्यसैले पाँच ओटालाई मात्र सम्बन्धन दिनुपर्छ भनी गरिएको माग र सहमतिले नेपाल सरकारले बजेटमा व्यवस्था गरेको सबै प्रदेशमा मेडिकल कलेज खोल्ने प्रस्ताव खेर जाने देखिन्छ। प्रादेशिक विश्वविद्यालयले पाँच वटामात्र मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिँदा कुन कुन जिल्लालाई सदाका लागि मेडिकल कलेजबाट विमुख पार्ने भन्ने सबाल उठ्ने छ। कतिपय जिल्लामा घना आवादीका अनेक शहर हुन सक्छन्। अर्थात्: अनुगमन, स्तरीयता र आवश्यकतालाई प्रमुख मापदण्ड बनाउँदा डा. केसीको अभिप्राय र नागरिकको आवश्यकता दुवैले न्याय पाउने देखिन्छ।

मेडिकल कलेजका लागि तीन सय बेडको अस्पताल (जहाँ तीन सय जना विरामीको आवासीय उपचार हुन सकोस) चाहिन्छ। आशय-पत्र लिइसकेका मापदण्ड पूरा गरेका प्रस्तावित मेडिकल कलेजलाई रोकतोक गर्नु वाच्छनीय हुँदैन। यही सरकार (अधिक्षिण्न उत्तराधिकारवाला) ले आशय-पत्र दिएका मेडिकल कलेजलाई अन्तिममा आएर सम्बन्धन दिन्न भन्ने कुराले कानुनी राज्यको उपहास हुन जान्छ। मापदण्ड पूरा भएकाहरूलाईसमेत ‘सम्बन्धन दिन्न’ भन्न कानुनले दिईन।

डाक्टर गोविन्द केसीका माग र उनको अभियानको निष्कर्ष अनशनको निरन्तरता र अनेक खालका बेप्रसङ्गका मागहरूको शृङ्खला हो भन्न सकिन्छ। डाक्टर केसीले आफ्ना माग राख्दा विगतमा नेपालको स्वास्थ्य शिक्षालाई व्यवस्थित गर्न गठित जयराम गिरी, गौरीबहादुर कार्की र केदारभक्त माथेमाको नेतृत्वमा बनेका आयोगहरूको सिफारिसलाई स-सम्मान उल्लेख गर्नुभएको छ। ल्यतातर्फ ध्यान दिएर यो विवादको निपटारा गर्नुपर्छ भन्ने आशयका साथ यो अध्ययन प्रतिवेदन सार्वजनिक गरेका हाँ।

“नेपालमा चिकित्सा शिक्षा, सरोकार र सान्दर्भिकता सङ्क्षिप्त अध्ययन” का लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन तथा लेखनका लागि प्रलेख तथा प्रसार कार्यक्रमका प्रमुख मदन पौडेल र रमेशप्रसाद तिमलिसना तथा साज सज्जाका लागि गीता माली धन्यवादको हकदार हुनुहुन्छ। पुस्तिकाबारे प्रबुद्ध पाठकबाट सुझाव र सल्लाह प्राप्त हुने अपेक्षा गरेको छु।

सुबोधराज प्याकुरेल
अध्यक्ष

विषयसूची

१. डाक्टर केसीको अनशन, विवादित अभिव्यक्ति र यक्ष प्रश्नहरू	६
२. डाक्टर केसीको अनशन, माग र मागको सङ्गति	८
३. चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश र विधेयकमा समेटिएका मूलभूत विषय	२०
४. स्वास्थ्य क्षेत्र सुधारका लागि गठन गरिएका केही समिति र प्रतिवेदनको मूल विषय	२३
५. डाक्टर केसीका १६ पटकसम्मका अनशनका माग, सहमति र विरोधाभास	३२
६. चिकित्सा शिक्षा र स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी विद्यमान ऐनहरू	६१
७. विश्वविद्यालय र मेडिकल कलेजहरू	६४
८. सन्दर्भ सामग्री	६७
९. डाक्टर गोविन्द केसीको अनशनका २ सय १७ दिन	७३

डाक्टर केसीको अनशन, विवादित अभिव्यक्ति र यक्ष प्रश्नहरू

चिकित्सा शिक्षा सुधारको माग गर्दै १५ पटकसम्म अनशन बसेका डाक्टर गोविन्द केसीको अभियानका क्रममा उनी पक्षीय वा उनको समर्थनमा नरहेका व्यक्तिहरूका अभिव्यक्ति विवादका घेरामा परेका छन्। त्यसैगरी उनको अनशनले केही प्रश्न उब्जेका छन्। डा. केसीले उठाएका मागहरू जस्ताको तस्तै पूरा गरिनु पर्न उनका समर्थकहरूको जोडबल र जस्ताको तस्तै पूरा गर्न नसकिने सरकारी धारणाबीच अनशनका शृङ्खलाहरू १५ पटकसम्म लम्बिएका हुन्।

विवादित अभिव्यक्तिहरू

- <https://www.youtube.com/watch?v=hprDYYc75q8>
(डक्टर गोविन्द केसीद्वारा प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीलाई गुण्डाको संज्ञा)
- https://www.youtube.com/watch?v=9rsA-v_jXE4
(डक्टर गोविन्द केसीद्वारा प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीलाई गाली गलौज र कम्युनिष्ट व्यवस्थासमेतको तीव्र विरोध)
- <https://www.youtube.com/watch?v=KnLLvRiB5ec>
(पूर्व प्रधानन्यायाधीश सुशीला कार्कीद्वारा केसीका माग पूरा नगरे आगो बालिदिने अभिव्यक्ति)
- http://bigmovie.club/dr-govinda-kec_HTFASUyMjWp4.html
(डक्टर गोविन्द केसीद्वारा प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीलाई माफियाको संज्ञा)
- <https://www.youtube.com/watch?v=H8GvOZA3ohU>
(बड्गलादेश गएका विद्यार्थीको आत्मसम्मानमा आँच आउने गरी दुर्गा प्रसाई, गगन थापा र कानुनमन्त्री शेरबहादुर तामाङ्को विवादास्पद अभिव्यक्ति)
- <https://www.youtube.com/watch?v=opjJOHYJkZQ>
(अधिवक्ता ओमप्रकाश अर्यालको विवादास्पद अभिव्यक्ति)

यक्ष प्रश्नहरू

- १) अबको दश वर्षसम्म कुनै पनि संस्थालाई ललितपुर, भक्तपुर र काठमाडौँमा मेडिकल कलेज स्थापनार्थ आशय पत्र प्रदान नगर्न भनेको २०७२ असार पछि हो वा जुन दिन कानुन बन्छ त्यस बेलादेखि लागु हुने हो ?

- २) एउटा विश्वविद्यालयले पाँच वटाभन्दा बढी कलेजलाई सम्बन्धन दिन नपाइने तर यसअधि दिएकाको हकमा यो कुरा लागु नहुने भनिएकोमा मेडिकल सञ्चालनको सिपिडिकेट कायम हुन्छ कि हुँदैन ?
- ३) कतै एउटा विश्वविद्यालयले पाँच वटालाई भन्दा सम्बन्धन नदिने भनिएको छ, कतै एउटा जिल्लामा एउटा मात्र मेडिकल कलेज हुने भनिएको छ। यस्ता बन्धनले पनि अन्यौल सिर्जना गरेको छ। पाँचभन्दा बढी जिल्ला भएका प्रदेशमा मेडिकल कलेज कसरी विस्तारित हुने भन्ने प्रश्न छ। (सबैभन्दा कम जिल्ला भएको प्रदेश २ मा नै आठ जिल्ला छन्।) जब कि त्रिभुवन विश्वविद्यालय र काठमाडौं विश्वविद्यालय बाहेकले अहिलेसम्म मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिएका छैनन्। विश्वविद्यालयले आफू रहेको प्रदेशमा मात्र सम्बन्धन दिन पाउने भनिएकोले ज्ञानलाई भूगोलमा संकुचन हुन जान्छ। साथै कुनै प्रदेशमा बाक्लो आवादीका ठाउँ धेरै छन् तर कुनैमा जनसङ्ख्या कम छ। यस्ता विषयको सम्बोधन जरुरी देखिन्छ। यो विषय आफैमा विरोधाभास हुँदैन र ?
- ४) विश्वविद्यालयले मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिँदा भौतिक पूर्वाधार, शैक्षिक/प्राविधिक जनशक्ति र जनसङ्ख्या जस्ता विषयलाई आधार मान्छ। जबकि यस अधि आशय-पत्र पाएका र पूर्वाधार पुरोका मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन नदिन आवाज उठाइएको छ। यो विषयलाई कसरी सम्बोधन गर्ने ?
- ५) १३ वटा विश्वविद्यालयमध्ये ७ वटाले मात्र मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिन पाउने अवस्था छ। त्यसमा पनि त्रिभुवन विश्वविद्यालय र काठमाडौं विश्वविद्यालयले पाँच वटाभन्दा बढीलाई सम्बन्धन दिइसकेको अवस्था छ। अन्यको क्षमता छैन भनिन्छ। यसले माग र आपूर्तिको सन्तुलन बिगार्ने पो हो की ?
- ६) माथेमा प्रतिवेदनमा हेर्दा अहिले सञ्चालनमा रहेका सीमित सङ्ख्याका मेडिकल कलेजको एकाधिकार धेरै वर्षपछिसम्म रहिरहने स्पष्ट देखिन्छ। त्यस्तो हुँदैन भन्ने आधार के छ ?
- ७) नेपालको संविधानले निजी, सहकारी र सरकारी अर्थतन्त्रको आधारमा (तीन खम्बे नीति) मानेको छ। यस्तो अवस्थामा निश्चित सङ्ख्या वा व्यक्तिलाई मेडिकल शिक्षामा गरेको लगानी सञ्चालन गर्न दिइरहने र अन्यलाई प्रतिस्पर्धाबाट निषेध गर्ने कानुनले कालोबजारी, कार्टेलिङ र मूल्यमा स्वेच्छाचारिता प्रवर्द्धन गर्न्छ। यस्तो प्रकृतिलाई प्रवर्द्धन गर्ने विभेदकारी नीति राज्यले लिन मिल्ला ?

डाक्टर केसीको अनशन, माग र मागको सङ्गति

अनशन	माग	मागका सङ्गति	मागको अवस्था
पहिलो	► वरिष्ठाका आधारमा आइओएमको ईन नियुक्ति गरिनुपर्ने ।	स्वास्थ्य	परा ^६
दोस्रो	► वरिष्ठाका आधारमा आइओएमको ईन नियुक्ति गरिनुपर्ने ।	स्वास्थ्य	परा ^६
तेस्रो	<p>१. राजनीतिक भागबण्डमा नियुक्त भएका ईन डा. शशी थामलाई चर्चास्त गरी वरिष्ठाका आधारमा डिन नियुक्ति ।</p> <p>२. आइओएमलाई छैं विश्वविद्यालयका रूपमा स्थापना ।</p> <p>३. तथा मेडिकल कलेजको सम्बन्धन बन्द गर्ने ।</p> <p>४. राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा नीति तय गर्ने । सम्बन्धनबाटे राष्ट्रिय नीति बनाएर त्यसैअनुसार निर्णय गर्ने ।</p>	<p>स्वास्थ्य</p> <p>सहमति भयो । कार्यान्वयन आशिक मात्रै भयो ।</p>	
चौथो	<p>१. आइओएमका भ्रष्ट पूर्व पदाधिकारीलाई तरकाल कारबाही गर्नुपर्ने ।</p> <p>२. संसदीय समितिले दिएको मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिनेसम्बन्धी निर्देशन तुरन्त फिर्ता या बदर गर्नुपर्ने ।</p> <p>ज्यराम शिरीको अध्यक्षतामा गठित चिकित्सा शिक्षा मापदण्ड समितिले गरेका सिफारिस तत्काल कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।</p> <p>३. विगतका सहमति तथा मन्त्रिपरिषद्को निर्णय विपरित काठमाडौं विश्वविद्यालय केयो ले हालै दुई मेडिकल कलेजलाई दिएको सम्बन्धन रोकी केयका जिम्मेवार पदाधिकारीलाई कारबाही गर्नुपर्ने ।</p> <p>४. आइओएम, चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (त्याम्स) लगायतका महत्वपूर्ण सम्प्रभावमा पदाधिकारी नियुक्त गर्दा भागबण्डमा नम्बर्ड वरिष्ठाका आधारमा गर्नुपर्ने ।</p> <p>५. ग्रामीण क्षेत्रमा मेडिकल कलेज स्थापनाको प्रक्रिया तत्काल सुरु गर्नुपर्ने ।</p>	<p>स्वास्थ्य</p> <p>सहमति भयो ।</p>	

अन्तर्शत	माग	मागका सङ्गति	मागको अवस्था
पाँचौं	<p>१. चिकित्सा शिक्षा नीति र चिकित्सा विश्वविद्यालय निर्माण नभएसम्म नयाँ मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धित दिनु हुँदैन।</p> <p>२. विगतदेखि सम्बन्धित लागायतका प्रकरणमा अनियमितता र भ्रष्ट गतिविधिमा संलग्न निवारित हुन्नपछू।</p> <p>३. चिकित्सा विश्वविद्यालय सम्भाव्यता अध्ययन समिति र चिकित्सा शिक्षा राष्ट्रिय मापदण्ड निर्धारण समितिले बुझाएको प्रतिवेदन तत्काल कार्यान्वयन हुन्नपछू।</p> <p>४. राष्ट्रिय चिकित्सा तथा स्वास्थ्य शिक्षा नीति निर्माणका लागि बरेको कार्यसमितिले रिपोर्ट बुझाउनासाथ यसलाई तत्काल कार्यान्वयन गर्नुपर्छु।</p> <p>५. सरकारसँग विमातमा भएका सहमति र मन्त्रिपरिषद्को निर्णय विपरीत काठमाडौं विश्वविद्यालयले दिएका दुइवटा मेडिकल कलेजको सम्बन्धित तत्काल रोकिनका साथै यो प्रकरणमा संलग्न केय पदाधिकारीलाई कारबाही गरिन्नपर्छ। आफ्नो अधिकार दुरुपयोग गर्दै सम्बन्धित दबाव दिएको आरोप लागेकाले यसको छानबिनसानै दबाव दिइएको पाइए, अल्लायरका प्रमुख आयुर्माथि कानुनी कारबाही गरिनका साथै पटक-पटक राज्यले गरेको समझौता उल्लङ्घन गर्न शिक्षा मन्त्रीमाथि पनि उचित कारबाही गरियोस।</p> <p>६. अनुगमनपछि सत्तोषजनक नपाइएको मेडिकल कलेजको सिट बढाइनुको सदा बढाउने गरिएकोमा यो प्रकरणमा संलग्न मेडिकल काउनिसल, त्रिवि र केयुका पदाधिकारीहरूलाई छानबान गरी गुणस्तरमा समझौता गरेको पाइए, कारबाही हुन्नपर्छ।</p> <p>७. काउनिसल र विश्वविद्यालयले लिने प्राविधिक निर्णयमा अदालतले वारम्बार अवार्डित हस्तक्षेप गर्दै गुणस्तर नपुऱका कलेजको सिट बढाउन नमिल्ने, प्रवेश परिक्षामा नबसेका, फेल भएका विद्यार्थीलाई पढाउन पाउने फैसला गरेर दण्डहीनताको अवस्था सिर्जना गरेकाले त्यस्ता फैसलाबाबारे कानुनबमोजिम छानबिन गरेर कारबाही गरियोस।</p>	स्वास्थ्य	सहमति भयो। कार्यान्वयन आशिक मात्रै भयो।

अनशन	माना	मानका सद्गति	मानको अवस्था
	<p>८. चिवि, आइओएम, न्यास्मलगायत नेतृत्वदायी र नियामक संस्थामा दलीय बफादारीले नभएर वरिष्ठता र कार्यक्षमताका आधारमा नियक्त गरियोस्। दलीय बफादारीमा नियुक्त भएका तेपाल मैडिकल काउन्सिलका अध्यक्ष लगायत पदाधिकारीलाई तुरन्त बखास्त गरियोस्।</p> <p>९. आपब्यान्त्रिमाख सर्वसूच त्वार्थ्य सेवा पुऱ्याउने जिम्मा राखको भएकाले यसका लागि दीर्घकालीन नीति लिएर कार्यान्वयन सुरु गरियोस्। यस प्रयोजनका लागि चिकित्सा, नसिड र पारामेडिकल कोर्समा विद्यार्थीलाई निःशुल्क वा न्यूनतम शुल्कमा पढाउने व्यवस्थासँगै चिकित्साका स्नातकोत्तर र सोभन्दा माथि तहलाई तत्काल पूर्ण निःशुल्क गरियोस्।</p> <p>१०. ग्रामीण क्षेत्रमा सरकारी पहलमा मैडिकल कलेज खोल्ने समझौता भएकोमा यसलाई तुरन्त कार्यान्वयन गरियोस्।</p>	<p>स्वास्थ्य</p> <p>सहमति भयो। कार्यान्वयन आशिक मात्रै भयो।</p>	
छैठौं	<p>१. माथेमा प्रार्थिवेदन सार्वजनिक गेरेर मन्त्रिमण्डलबाट त्यसलाई कार्यान्वयन गर्ने निर्णय लिएर आवश्यक नीति र कानून निर्माणका प्रक्रिया तत्काल थालियोस्। साथै विद्यार्थी सऱ्या र शुल्कजस्ता तत्काल कार्यान्वयन गर्न सकिन्ते बुँदाहरू आउदै शैक्षिक सञ्चारेखि लागू गर्ने व्यवस्था गर्ने मैडिकल काउन्सिल र विश्वविद्यालयहरूलाई तुरन्त पत्राचार गरियोस्।</p> <p>२. विगतमा भएका अन्य सहमतिका बुँदाहरू तत्काल कार्यान्वयन गरियोस्। ► चिकित्सा विश्वविद्यालय विदेशीक तत्काल संसदमा पेश गरियोस्। ► काठमाडौं विश्वविद्यालयले अनियमितापूर्वक दिएको सम्बन्धन खगान गर्दै विद्यार्थीहरूको उचित व्यवस्थापन गरियोस्।</p>	<p>स्वास्थ्य</p> <p>सहमति भयो। कार्यान्वयन आशिक मात्रै भयो।</p>	

अनशन	माग	मागका सङ्केत	मागको अवस्था
► स्नातकोत्तर निःशुल्क गर्न बनाइएको कार्यविधिले उल्टै नेपालीका लागि स्नातकोत्तर विभाजन अनुसार स्नातकोत्तर निःशुल्क बनाई अर्को वर्षदिव्य माथेमा समितिले सुभए बमोजिम गर्न व्यवस्था गरियोस।	३. स्नातक्य र शिक्षा क्षेत्रका महत्वपूर्ण पदाधिकारीहरू राजनीतिक भागबण्डाबाट नभई विशिष्टता र वस्तुनिष्ट आधारमा नियुक्त गर्ने राजनीतिक प्रतिबद्धता गर्ने तथा त्यसका लागि चार महिनाभित्र कातनी व्यवस्था गर्ने सहमति भएकोमा उत्तर सहमति विपरीत नेपाल मेडिकल कार्यालयमा नेपाल हेतु निर्माच कार्यालय र संस्कृत विश्वविद्यालय अन्तर्गतको आयुर्वेद अध्ययन संस्थानमा पदाधिकारीहरू नियुक्त गरिएकाले तुरन्त राजनीतिक भागबण्डाबाट बनाइएका पदाधिकारीलाई फिर्ता गरी वरिष्ठता र कार्य दस्ताका आधारमा नया पदाधिकारी नियुक्त गरियोस्। सधै, उत्तर प्रोजेक्नका लागि तुरन्त कातुनी व्यवस्था गरियोस्। ४. भन्है एक वर्षदिव्य पठनपाठन पूर्ण अवरुद्ध भएको जानकी मेडिकल कलेजका विद्यार्थीलाई अविलम्ब व्यवस्थापन गरी उक्त मेडिकल कलेजका सञ्चालकहरूलाई कानूनबमोजिम कारबाही गरियोस्।	५. निविमा नया पदाधिकारी नियुक्त गर्दा दस्तावेज भागबण्डा नभई वरिष्ठता र कार्य दस्ताका आधारमा नियुक्त गरियोस्। विगतमा सञ्चालन लगायतका विषयमा अनियमितता र भ्रष्टाचारमा मुझौका विव पदाधिकारी र आइओएमका पूर्व पदाधिकारीलाई तत्काल छानविन र कारबाही गरियोस्।	

अनश्वन	माग	मागका सद्गति	मागको अवस्था
आठैं	<p>१. चिकित्सा शिक्षा एनको मस्यौदामा निम्न बुँदा लगायतका सुधार गरेर संसदको यही अधिवेशनबाट तुर्न्न सो ऐन पारित गरियोस्।</p> <ul style="list-style-type: none"> - सबै सरकारी मैटिकल शिक्षण संस्थाहरूको आर्थिक भार सरकारले व्यहोई तिनमा सबै सिट निःशुल्क गरियोस्। - काठमाडौं उपत्यकामा आउँदो १० वर्षसम्म मैटिकल, डेन्टल र नर्सिङमा नयाँ सम्बन्धन निलो र मनसापत्र पाएकहरूको मनसापत्र नवीकरण नारियोस्। - अधिकतम शुल्क र सिट यो वर्ष शिक्षा मन्त्रालय, विश्वविद्यालयहरू र मैटिकल काउन्सिलले निर्धारण गरेखै हुने व्यवस्था गरियोस्। 	<p>स्वास्थ्य र राजनीति</p> <p>सहमति भयो। कार्यान्वयन आंशिक मात्र भयो। (माग नम्बर २ का सम्बन्धमा सहमतिमा नै ससदको कार्यिष्वसमेत उलेख गरिएको छ।)</p>	
	<p>- आगामी शैक्षिक सत्रदेखि केन्द्रीय प्रवेश परीक्षा लिने व्यवस्था र त्यसका लागि आयोगले हाल प्रवेश परीक्षा लिइरहेका निकायहरूसँग सम्बन्ध गरोस।</p> <p>२. आप्नो र आफतको निहित व्यापारिक स्वार्थका लागि मौरिटको भर्ना र निश्चित शुल्कमा भर्ना लगायत समग्र सुधारको प्रक्रिया अवरुद्ध पारेका, भएपहलाई संक्षण दिएका र अरु जिम्मेवार पदाधिकारीलाई ल्याकमेलिड गरेर राजीनामा समेत गर्न वाध्य पारेका तथा कार्यक्षेत्र नाघेर काठमाडौं विश्वविद्यालयको प्रवेश परीक्षामा हस्तक्षेप गर्न लगाएका अखिलयार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका प्रमुख आयुक्त लोकमानसंह कार्यालयी तत्काल संसदले महाभियोगको प्रक्रिया आध लढाओस। २. सम्बन्धित आयुक्तहरूलाई पनि कारबाही गरियोस्।</p> <p>३. माथिमा प्रतिवेदनको सुझाव विपरीत काठमाडौंमा खोल्ने भनेर प्रस्तावित प्रतिष्ठानसम्बन्धी हाल संसदमा विचाराधीन विधेयक तत्काल फिर्ता गरियोस्।</p>		

अनशन	माग	मागका सद्गति	मागको अवस्था
४.	<p>विगतमा भएका निम्न लिखित सम्भौता लगायत सबै सम्भौता अविलम्बकार्यान्वयन गरियोस्।</p> <ul style="list-style-type: none"> - चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानमा तत्काल वरिष्ठताका आधारमा दीन नियुक्त गरियोस्। - अबको शैक्षिक सत्रदेखि मेरिटमा आधारित भर्ना, शुल्क र सिट सीमा लगायत बँदाहारू कडाहारू का साथ कार्यान्वयन हुने व्यवस्था गरियोस्। - विश्वविद्यालयमा पढाउकारी नियुक्तिमा राजनीतिक भागबण्डा अन्य गर्न शिक्षामन्त्रीको सहा दलीय सम्बद्धता नभएका विकासे नेतृत्वमा सर्व कमिटी बनाउने कानूनी व्यवस्था गरियोस्। - अनियमितता र भ्रष्टाचारमा मष्टिएका आइओएम र त्रिविका पूर्वपदाधिकारीमाथि तत्काल छन्निबिन र कारबाही गरियोस्। 		
नं८	<p>१. चिकित्सा शिक्षा ऐन संसदको जारी अधिवेशनबाट परित गर्नुपर्ने। २. अछितायार दुरुपयोगा अनुसन्धान आयोगका प्रमुख लोकमानसिंह कार्की र आयुक्त राजनारायण सिंहलाई महाअधियोग लगाउनुपर्ने। ३. चिकित्सा शिक्षाको शुल्क माध्यमा कार्यदलालै सुझाए अनुसार लिनुपर्ने र चासपछि शुल्क समायोजनका लागि बनाइएको समिति खोरेज गर्नुपर्ने। ४. चिकित्सा शिक्षा अध्ययन संस्थान (आइओएम) मा वरिष्ठताका आधारमा दीन नियुक्त गर्नुपर्ने, विचाराधीन विद्यक संसदबाट फिर्ता लिनुपर्ने र आइओएमका भ्रष्टाचारिमाथि छानबिन र कारबाही गर्नुपर्ने, चिकित्सा शिक्षामा सुधार गर्नुपर्ने।</p>	<p>सहमति भयो। कार्यान्वयन आशिक मात्रै भयो।</p>	

अनशन	माग	मागका सद्दृशता	मागको अवस्था
दण्डी	<p>१. वरिष्ठुताका आधारमा तत्काल आइओएममा डीन नियुक्त गरियोस्, साथै नियुक्तिमा चलखेल गर्न चिवि उपचलपति तीर्थ खनियाँलाई बर्खास्त गरियोस्।</p> <p>२. एमबीबीएस र बीडीएस कार्यक्रमको शुल्क अधिकल्नो साल कार्यान्वयनमा आएकै (एमबीबीएसः उपत्यकाभित्र ३५ लाख, उपत्यकाबाहिर ३८ दशमलब ५ लाख, बीडीएसः २० लाख) यो वर्ष पनि कायम गर्न तत्काल विश्वविद्यालयहरूलाई निर्देशन दिइयोस्।</p> <p>३. आइओएमलाई पूर्ण स्थायतता संस्था बनाइयोस्। त्यसो नहुन्जेल पहिलेको सहमतिबोगिम अधिकतम आर्थिक, प्रशासनिक र शैक्षिक स्थायततालाई पूर्ण चार्यान्वयनमा ल्याइयोस्।</p> <p>४. निकिता शिक्षा एन नआउदे विस्तारित कार्यक्रम वा अन्य कुनै बहानामा नथा मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धिन नदिइयोस्।</p> <p>५. समसदबाट चिकित्सा शिक्षा ऐन पारित गर्दा हामीले स्फुराङ्का संशोधनहरू समेटेर तथा माध्येमा प्रतिवेदन र विगतका सम्झौता अनुकूल हुनेगरी पारित गरियोस्।</p> <p>६. सरकारी शिक्षण सञ्चालनमा शातप्रतिशत सिट निःशुल्क (दुर्गममा र सरकारी विद्यालयहरूमा अध्ययन गरेका विद्यार्थी र समाजमा उपेक्षित वर्गका लागि केही सिट सुरक्षीत हुनेगरी) गरियोस्।</p> <p>७. अवित्यार द्रुपयोग अनुसन्धान आयोगका प्रमुख आयुक्त लोकमानसिंह कार्कीमाथि महाभियोग प्रक्रिया निस्कर्षमा पूच्याएर उत्तराई जवाबदेही बनाइयेस् तथा मेडिकल शिक्षामा अझै बढी अनियमिततामा संलग्न आयुक्त राजनारायण पाठकमाथि समेत तत्काल छानविन अधि बढाइयोस्।</p>	<p>स्वास्थ्य र राजनीति</p> <p>दशै अनशनमा आठ बृद्धि माग राख्दै केसीले अखियारका तत्कालीन प्रमुख आयुक्त लोकमान सिंह कार्कीमाथि को महाभियोग निष्कर्षमा पूच्याउनुपर्ने र विगतमा भएका सम्झौता कार्यान्वयन गर्न माग गरे। नौ बृद्धि सम्झौता भएसँगै डाले केसीले अनशन तोडे।</p>	

अनशन	माग	मागका सङ्गति	मागको अवस्था
७.	जयराम निरी समितिले दोषी ठहराएका आइआएमका पूर्व पदाधिकारीलाई तत्काल कारबाही गरियोस्। मैडिकल शिक्षामा भएका अनियमिततामाथि छानविन गर्न न्यायिक जाँचबक्ट आयोग पुनःगठन गरेर त्यसको कार्यक्रममा विभिन्न विश्वविद्यालय र प्रतिष्ठानमा परीक्षाका क्रममा भएका धाँहली एवम् अनियमिता, विपी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानका पदाधिकारीहरूले गरेका अनियमितता समेत समावेश गरियोस्।		
८.	विश्वविद्यालयका पदाधिकारी नियुक्त गर्नका लागि बन्ने सर्व कीमिटी शिक्षा मन्त्रीको नभई स्वतन्त्र विक्रो नेतृत्वमा हुने कानूनी व्यवस्था गर्ने विगतको सम्झौता तत्काल कार्यान्वयन गरियोस्।		
९.	प्रत्येक प्रदेशमा कम्तीमा एक सरकारी मैडिकल कलेज खोल्ने समझौता तुरन्त कार्यान्वयन गरियोस्।		
एधारै	<p>► त्रिवि शिक्षण अस्तालको शैक्षिक कार्यक्रम र सेवा प्रवाहका सम्पूर्ण आर्थिक भार राज्यले व्यहोनुपर्ने।</p> <p>► नर्स, आवासीय चिकित्सक, विद्यार्थीहरू तथा चिकित्सकका लागि नयाँ आवास तथा छानावासको व्यवस्था गर्नुपर्ने।</p> <p>► अस्तालको औषधि पसल विस्तार र सही व्यवस्थापन गरेर अस्तालमा आएका सबै विरामिलाई सस्तो र गुणस्तरीय औषधि उपलब्ध गराउनुपर्ने।</p> <p>► सविधानमा लेखिएको जम सबैखालका इमर्जेन्सी सेवा पूर्ण रूपमा निःशुल्क गर्नुपर्ने।</p> <p>► शौचालयहरू थप्ने, सरसफाइका लागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्था गर्नुपर्ने।</p> <p>► चिकित्सा शिक्षा विधेयक जस्ताको त्यसै ससदबाट चाँडो पास गराउनुपर्ने।</p> <p>► चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान (आइआएम) लाई विभुवन विश्वविद्यालयबाट स्वायतता गराउनुपर्ने।</p>	<p>स्वास्थ्य</p>	<p>बाढी पहरोका कारण सिर्जित असहज परिस्थितीको कारण देखाउदै सहमति नभई अनशन घट्नीत</p>

अनशन	माना	मागका सद्गति	मागको अवस्था
बहाई	<p>१. व्यवस्थापिका-संसद्भाट बहुचर्चित एवं बहुप्रतिक्षित राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा विदेयक, २०७४ लाई सोधनसहित पारित गर्नु पर्ने।</p> <p>२. माथेमा प्रतिवेदन र आफ्ना सुभावलाई समेत समावेश गरी चिकित्सा शिक्षा ऐन पारित गर्नुपर्ने।</p> <p>३. सरकारले निर्धारण गरेअनुसार नै काठमाडौं विश्वविद्यालयले एमबीबीएसको शुल्क लिनुपर्ने, विविवि पदाधिकारीलाई पदबाट वार्षास्त गर्नुपर्ने।</p> <p>४. बर्खास्त गरिएका नेपाल आगल नियमका कार्यकारी प्रमुखमाथि छानबिन गरी हिनमिना गरिएको भए सो रकम उम्लुउपर गर्नुपर्ने,</p> <p>५. कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानको पठनपाठन तत्काल थुरु हुनुपर्ने,</p> <p>६. देशका विभिन्न भागमा मोडिकल कलेज खापना गर्ने कार्य अगाडि बढाउनुपर्ने र</p> <p>७. नेपाल चिकित्सक संघले उठान गरेका माग पूरा गर्नुपर्ने।</p>	स्वास्थ्य र राजनीति	दृष्टैको समय भएकाले अनशन स्थगित
तेह्रौँ	<p>१) माथेमा प्रतिवेदन तथा हाम्रा सुझावअनुरूप परिमार्जन गरेर तत्काल चिकित्सा शिक्षा ऐन पारित गरियोस्।</p> <p>२) मोडिकल मार्फियासितको मिलेमतोमा एमबीबीएसका लागि सरकारले तोकेको भन्दा दशौं लाख बढी शुल्क अवैध रूपमा निर्धारण गर्ने काठमाडौं विश्वविद्यालयको निर्णय तत्काल घारेज गरी सरकारले तोकबमोजिम एमबीबीएसका लागि रु. ३८,५०,००० (काठमाडौं उपत्यकाभित्र), रु. ४२,४५,०००(उपत्यकाबाहिर) तथा बीडीएसका लागि रु १९,३२,६१२ कायम गरियोस्।</p>	स्वास्थ्य र राजनीति	केसीको माग अनुसार नेपाल सरकारद्वारा २०७४ कार्तिक २४ गते राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश जारी।

अनशन	माना	मागका सद्व्याप्ति	मागको अवस्था
<p>३) माफियासित मिलेमतो गरेर अरबौंको चलखेल गर्ने दिन राजेन्द्र कोजुलाई तत्काल बर्खास्त गरियोस्।</p> <p>४) चिवाअन्तर्गतका निजी मोडिकल कलेजमा स्नातकोत्रको भुल्क ह २२,५०,००० कायम गरियोस्।</p> <p>५) अनियमितपूर्वक धेरै शुल्क तोक्ने तथा खाली भवनलाई एमबीबीएसको सम्बन्धन दिने त्रिविषयाकारीहस्ताई बर्खास्त गरी कारबाही गरियोस्।</p> <p>६) आइओएमबाट त्रिविले खोसेर लगोका अधिकारहरू तत्काल फिर्ता गरियोस्।</p> <p>७) बर्खास्त गरिएका आयल निगमका प्रमुखमाथि छानविन गरेर उनले हिनमिना गरेको अबौं रुपियाँ असलउपर गर्दै कारबाही गरियोस्।</p> <p>८) सोही भ्रष्टाचार काइदमा उनीसित मिलेर भ्रष्टाचार गर्ने सबै तहका व्यक्तिहरू तथा भ्रष्टाचार गरेको पुस्ट भएर, पनि कारबाहीमा नपरेका अन्य सार्वजनिक सम्थान, परिषद् र संस्थाका पदाधिकारीहरूमधि समेत तत्काल पदच्युत गरेर छानविन तथा कारबाही गरियोस्।</p> <p>९) कणाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानमा तत्काल अध्ययन-अध्यापन शुरू गर्ने गरी बजेट तथा अन्य व्यवस्था गरियोस्।</p> <p>१०) कैलाली र दाढ़का सरकारी मोडिकल कलेजको काम शीघ्र अघि बढाइयोस्। होटी-डंडेल्खुरा, धनुष-महोतरी, उदयपुर, पाँचथर-तेहशुम आदि ठाउँमा तत्काल सरकारी मोडिकल कलेज खोल्ने प्रतिक्रिया अघि बढाइयोस्।</p> <p>चौधौं ► पदीय मर्यादिविपरीत न्यायालयमा भ्रष्टाचार संस्थागत गर्ने तथा न्यायलाई विक्रिको विषय बनाउने भ्रष्ट प्रधान न्यायीका गोपल पराजुलीद्वारा पदबाट तत्काल राजीनामा गरियोस्। तत्पश्चात उनका भ्रष्ट क्रियाकलापहरूमधि छानविन र कारबाही गरियोस्।</p>	<p>राजनीती र स्वास्थ्य</p>	<p>राजनीती र स्वास्थ्य</p>	<p>सहमति भयो। कार्यान्वयन आशिक मात्रै भयो।</p>

अनशन	माग	मागका सद्गति	मागको अवस्था
	<ul style="list-style-type: none"> ► चिकित्सा शिक्षा आयोग तत्काल गठन गरियोस्। ► आइओएमका डिनमा विधिवत रूपमा वारिष्ठताका आधारमा नियुक्त भएका व्यक्तिलाई कायम गरियोस्। माफिया डिनको पुनर्वहाली तुरन्त खारेज गरियोस्। ► मेडिकल माफियासिस्टको मिलेमतोमा अवैध रूपमा खाली भ्रवनलाई सम्बन्धन दिने, आइओएमको अधिकार नाजायज रूपमा खोसेर दुरुपयोग गर्ने तथा दलीय भागबण्डावाट नियुक्त भएका विविधिकारिहरूलाई बख्चास्त गरियोस्। ► विविध शिक्षण अस्पताल सुधारसम्बन्धी हामिले राखेका मागहरू पूरा गरियोस्। 	<ul style="list-style-type: none"> राजनीति र स्वास्थ्य 	
पन्थौ	<p>9. चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश प्रातिस्थान विधेयक तत्काल संसद्या पेस गरेर स्नातकोत्तर तहपछि सेवा अवधिबाहक बाँकी बँदुदाहरूमा कुनै परिवर्तन नगरी यथार्थ रूपमा पारित गरियोस्। तत्प्रथम अधिवलम्ब चिकित्सा शिक्षा आयोगलाई कार्यकारी उपायक्षमताहित पूर्णता दिएर मात्र साझा प्रवेश परीक्षा सञ्चालनलागायतका क्रम सुचारू गरियायस्।</p> <p>2. कणाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानमा अधिवलम्ब एमबीबीएस लगायत स्नातक तहका विद्यार्थी भर्ना गर्ने गरी पूर्वाधार र जनशक्ति कायम पारियोस्। राज्यी स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान र गेटा मेडिकल कलेजको काम शीघ्र अधि बढाइयोस्। पाँचथर इलाम, डडेलधुरा, डोटी र उदयपुरमा सरकारी मेडिकल स्थापना गरियोस्।</p> <p>3. माइलीघर मण्डला क्षेत्रमा प्रदर्शन निषेध गर्ने निर्णय तत्काल सदाका लागि फिर्ता गरियोस्।</p>	<ul style="list-style-type: none"> राजनीति र स्वास्थ्य 	<ul style="list-style-type: none"> सहमति भयो। कार्यान्वयन भाइरहेको जनाइएको छ।

अनशन	माग	मागका सद्गति	मागको अवस्था
	<p>४. चिकित्सा शिक्षासम्बन्धी न्यायिक जाँचबुझ आयोगले दोषी ठहर्याएका पदाधिकारीलाई आयोगको सिफारिसबमोजिम करारबाही गरियोस। निविले घोसेका अधिकारहरू आइआएममा फिर्ता गर्दै आइआएमलाई थप स्वयंत्रता दिइयोस।</p> <p>५. विश्वविद्यालय अनुदान आयोगका अध्यक्षको संयोजकल्पमा बनेको पदाधिकारी मापदण्ड निर्धारण समितिको प्रतिवेदन कार्यान्वयन गरियोस।</p> <p>६. कथित छान्नवृत्ति व्यवस्थापन तथा परिचालन कर्त्तविधि २०७५ खारेज गरी चिकित्सा शिक्षा एनमा स्नातकोत्तर तहको छान्नवृत्तिपछि २ वर्ष अनिवार्य सेवाका व्यवस्था गरियोस। आमागी शैक्षिक सत्रदेवि सबै संस्थामा समेत चिकित्साको स्नातकोत्तर तह निःशुल्क गरियोस।</p> <p>७. पठनपाठन ३०४ भइसकेको जानकी मोटिकल कलेजका विद्यार्थीलाई उचित व्यवस्थापन गर्दै विद्यार्थीलाई अलप च पार्न जिम्मेवार व्यक्तिहरूलाई तत्काल करारबाही गरियोस। तथा प्रदेश २ मा सरकारी मोटिकल कलेज घोल्ने काम तत्काल सुरु गरियोस।</p>		

चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश र विधेयकमा समेटिएका मूलभूत विषय

वक्फा	रास्त्रिय चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश-२०७४	वक्फा	रास्त्रिय चिकित्सा विधेयक-२०७५
१२.	<p>आशयपत्र प्रदान नगरिने: दफा ११ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा शिक्षण संस्था स्थापना गर्न आशय पत्र प्रदान गरिने छैन :-</p> <p>(क) यो अध्यादेश प्रारम्भ भएको मितिले दस वर्षसम्म काठमाडौँ, ललितपुर र भक्तपुर जिल्लामा मैडिकल, डेन्टल र नर्सिङ विषयमा स्नातक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न,</p> <p>(ख) मैडिकल तर्फ कम्तीमा तीन सय तथा डेन्टल र नर्सिङतर्फ एक सय शैयाको अस्पताल पूर्ण रूपमा सञ्चालन नगरेसम्म सञ्चान्धित विषयको कर्तृ कार्यक्रम सञ्चालन गर्न।</p>	१२.	<p>आशयपत्र प्रदान नगरिने: दफा ११ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा शिक्षण संस्था स्थापना गर्न आशय पत्र प्रदान गरिने छैन :-</p> <p>(क) विद्यार्थीको पढाई र अध्यासको लागि मैडिकलतर्फ कम्तीमा तीन सय तथा डेन्टल र नर्सिङतर्फ एक सय शैयाको अस्पताल उपलब्ध नभएसम्म सञ्चान्धित विषयको कर्तृ कार्यक्रम सञ्चालन गर्न।</p> <p>(ख) आयोगले तोकेको अन्य मापदण्ड पूरा नगरेको</p>
१३.	सम्बन्धनसञ्चयी व्यवस्था:	१३.	<p>सम्बन्धनसञ्चयी व्यवस्था:</p> <p>(१) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विश्वविद्यालय र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालीम परिषदले आफ्नो आर्थिक कार्यक्रम नभएका विषयमा कर्तृ पनि शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन सक्ने छैन।</p>

दफा	राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश-२०७४	दफा	राष्ट्रिय चिकित्सा विधेयक-२०७५
	(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपालमा सञ्चालन नभएका तर्थै शैक्षिक कार्यक्रम कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक प्राजिक तथा भौतिक पूर्वाधार तथा व्यवस्थापकीय क्रमता भएका शिक्षण संस्थालाई सो कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आयोगको सिफारिसमा सम्बन्धित विश्वविद्यालयले सम्बन्धन दिन सक्नेछ।	(२)	उपदफा १ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपालमा सञ्चालन भएका तर्थै शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक प्राजिक तथा भौतिक पूर्वाधार तथा व्यवस्थापकीय क्रमता भएका शिक्षण संस्थालाई सो कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आयोगको सिफारिसमा सम्बन्धित विश्वविद्यालयले सम्बन्धन दिन सक्नेछ।
	(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि जनसङ्ख्या, उपलब्ध शिक्षण संस्था, भौगोलिक विशिष्टता, स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच तथा सामाजिक त्याय समेतलाई दृष्टिगत गरी आयोगले उपयुक्त ठहचाएको जिल्लामा एकभन्दा बढी मौडिकल वा डेन्टल विषयका शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन बाधा पर्न छैन।	(३)	विश्वविद्यालयले एक जिल्लामा एक भन्दा बढी मौडिकल वा डेन्टल विषयका शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन सक्ने छैन।
	(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि जनसङ्ख्या, उपलब्ध शिक्षण संस्था, भौगोलिक विशिष्टता, स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच तथा सामाजिक त्याय समेतलाई दृष्टिगत गरी आयोगले उपयुक्त ठहचाएको जिल्लामा एकभन्दा बढी मौडिकल वा डेन्टल विषयका शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन बाधा पर्न छैन।	(४)	उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि जनसङ्ख्या, उपलब्ध शिक्षण संस्था, भौगोलिक विशिष्टता, स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच तथा सामाजिक त्याय समेतलाई दृष्टिगत गरी आयोगले उपयुक्त ठहचाएको जिल्लामा एकभन्दा बढी मौडिकल वा डेन्टल विषयका शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन बाधा पर्न छैन।

दफा	राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश -२०७४	दफा	राष्ट्रिय चिकित्सा विधेयक-२०७५
(५)	उपदफा (२) र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विश्वविद्यालयले देहायको अवस्थामा शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन सक्ने छैन :-	(५)	उपदफा (२) र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विश्वविद्यालयले देहायको अवस्थामा शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन सक्ने छैन :-
(क)	स्वास्थ्य मन्त्रालय, नेपाल मेडिकल काउन्सिल र आयोगले तोकेको मापदण्ड पूरा नगरेको,	(क)	प्रचलित कानून बमोजिम लिएको आशयपत्रमा उल्लिखित शारहरू पूरा नगरेको
(ख)	अस्पताल सञ्चालन सम्बन्धमा स्वास्थ्य मन्त्रालयको स्वीकृतिपत्र लिई आफ्ने अस्पताल पुणरुत्पास सञ्चालन गरेको तीन वर्षको अवधि पूरा नभएको।	(ख)	अस्पताल सञ्चालन सम्बन्धमा प्रचलित कानून बमोजिम स्वीकृति लिई आफ्ने अस्पताल पुर्ण रूपमा सञ्चालन तगरेको
(५)	यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि एक विश्वविद्यालयले पाँच भन्ता बढी शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन सक्ने छैन।	(ग)	आयोगले तोकेको मापदण्ड पूरा नगरेको प्रचलित कानून बमोजिम पूरा गर्नपर्ने अन्य शर्त तथा आवश्यक मापदण्ड पूरा नगरेको।
(७)	यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि काठमाडौं, ललितपुर र भक्तपुर जिल्लाको हकमा यो अध्यादेश प्रारम्भ भएको दश वर्षसम्म कर्तृ पनि शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिइने चिकित्सा शिक्षासम्बन्धी कुनै संस्था वा प्रितिष्ठान स्थापना गरिने छैन।		

स्वास्थ्य क्षेत्र सुधारका लागि गठन गरिएका केही समिति र प्रतिवेदनको सार

जयराम गिरी प्रतिवेदन

तत्कालीन डिन डा. अरुण सायमीलगायत पदाधिकारीलाई एमडीरएमएस प्रवेश परीक्षाको प्रश्नपत्र बेचेको आरोप लागेको थियो। यही घटनालाई लिएर २०७६ फागुन २८ देखि चैत १८ सम्म (प्रधानमन्त्री माधवकुमार नेपालका पालामा) तीन दिन आकस्मिक सेवासहित १९ दिन त्रिवि शिक्षण अस्पताल बन्द भयो। सरकारले यही घटनालाई लिएर (प्रधानमन्त्री माधवकुमार नेपालका पालामा) पूर्व शिक्षासचिव जयराम गिरीको संयोजकत्वमा छानबिन समिति गठन गरेको थियो। समितिले एक महिना लामो अध्ययनपछि आइओएमका तत्कालीन पदाधिकारीबाट भएका अनियमितता औल्याउदै प्रतिवेदन तयार पारेको थियो। प्रतिवेदनलाई कारबाहीमा लैजान अधिकारसम्पन्न निकाय गठन गर्न वा अखित्यार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगलाई जिम्मा दिन सिफारिस गरिएको थियो। डा. केसीको १२ दिने पाँचौं अनशन क्रममा सरकारले गरेको सम्झौताको दोस्रो बुँदामा “जयराम गिरी नेतृत्वको समितिले दिएको प्रतिवेदन कारबाहीका लागि अखित्यार पठाउने” भनिएको छ। यसअघि चौथो अनशन क्रममा पनि सरकारले सोही प्रतिवेदनका आधारमा त्रिवि पदाधिकारीलाई स्पष्टीकरण सोध्ने प्रतिबद्धता जनाएको थियो, तर कार्यान्वयन गरिएको थिएन।

प्रतिवेदनमा के छ ?

- ▶ त्रिवि सङ्गठन तथा शैक्षिक प्रशासनसम्बन्धी नियममा निजी क्याम्पसलाई सम्बन्धन दिने प्रक्रिया उल्लेख भए पनि मेडिकल कलेजको सम्बन्धनमा ठूलो लापरबाही भएको
- ▶ पूर्वाधार पूरा नगरेका कलेजलाई समेत निश्चित अवधिभित्र पूरा गर्ने गरी सम्बन्धन दिइएको
- ▶ त्यस्ता कलेजको स्थलगत निरीक्षण नगरी डिन तथा सहायक डिनबाटै मनोगत रूपमा सम्बन्धन दिइएको

- ▶ बाह्य परीक्षकका रूपमा परीक्षा सञ्चालन गर्न जाने शिक्षकले आफूलाई पास गराउन दबाव आएको भनी लिखित उजुरी गर्दासमेत आइओएम पदाधिकारीबाट बेवास्ता गरिएको
- ▶ प्रतिवेदनअनुसार केही मेडिकल कलेजले शैक्षिक स्तर नभएका विद्यार्थीलाई आइओएमको प्रमाणपत्र उपलब्ध गराइदिने प्रलोभन दिई भर्ना लिने गरेको। ती कलेजले प्राज्ञिक क्षमता नभए पनि चिकित्सा शिक्षाका विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको।
- ▶ एउटै निजी मेडिकल कलेजमा पटक-पटक उही व्यक्ति वा पदाधिकारी निरीक्षणमा जाने गरेको।
- ▶ भैरहवास्थित युनिभर्सिटी मेडिकल कलेज र वीरगञ्जको नेसनल मेडिकल कलेजलाई एमडीएरएमएस कार्यक्रम सञ्चालन स्वीकृति दिँदा सम्बन्धित विज्ञसँग परामर्श नगरिएको।
- ▶ आइओएममै अर्थोपेडिक्सतर्फ एमएस कार्यक्रम चारवर्षे भए पनि नेसनल कलेजलाई बिनाआधार अध्ययन अवधि तीन वर्ष तोकेर अनुमति दिएको पाइएको।
- ▶ आइओएमको प्रवेश परीक्षामा उत्तीर्णाङ्क ५० प्रतिशत हुन्छ। शैक्षिक सत्र २०६५/६६ को प्रवेश परीक्षाका लागि मात्र ४० प्रतिशत कायम गरिएको।
- ▶ विदेशी विद्यार्थी भर्ना गर्दा सय पूर्णाङ्कको अन्तर्वार्तामा १५ नम्बर विभागीय प्रमुखले र ८५ नम्बर पदाधिकारीले नै दिने व्यवस्था गरिएको थियो।
- ▶ आफूले चाहेका विद्यार्थी पास गराउन उत्तीर्णाङ्कसमेत घटाएर अनियमितता गरिएको।
- ▶ प्रवेश परीक्षा नतिजा प्रकाशन क्रममा नियतवश भएका लापरबाही गरिएको
- ▶ एमडी मेडिसिनतर्फ सिट संख्याभन्दा बढी भर्ना लिइएको
- ▶ गैरकानुनी रूपले प्रवेश परीक्षा उत्तीर्ण गराएकोबारे छानबिन गर्न खोजदा आइओएम डिन कार्यालय एवं त्रिविले कुनै चासो नदेखाएको
- ▶ माथिल्लो निकायलाई रिभाउन बिनाकारण महँगा सवारी साधन खरिद गरेको
- ▶ कानुनले तोकेको अवस्थाबेगर जथाभाबी कर्मचारी भर्ना गरेको
- ▶ राजनीतिक दल तथा जनआन्दोलनका घाइते वा सहिदका छोराछोरीलाई रोजगारी दिने नाममा अनावश्यक कर्मचारी भर्ना गरेको।

माथेमा प्रतिवेदन

त्रिभुवन विश्वविद्यालयका पूर्व उपकुलपति केदारभक्त माथेमाको नेतृत्वमा २०७१ पुस महिनामा गठन गेरको “चिकित्सा शिक्षासम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तर्जुमा उच्चस्तरीय कार्यदल” को प्रतिवेदनमा कम्तीमा ३ वर्षसम्म कुनै पनि मेडिकल कलेज खोल्न नदिन सुझाव दिइएको छ। एक जिल्लामा एक मेडिकल कलेज खोल्न पाउनु पर्ने, मेडिकल कलेजका लागि कम्तीमा ३ सय बेडको अस्पताल हुनुपर्ने, एमबीबीएस अध्ययनका लागि अधिकतम ३५ लाख रुपियाँ लाग्ने लगायतका बुँदा उल्लेख छन्। प्रतिवेदनमा चिकित्सा क्षेत्रका समस्या समाधानका लागि प्रधानमन्त्री अध्यक्ष रहने गरी चिकित्सा शिक्षा आयोग गठन गर्न प्रस्ताव गरिएको छ। आयोगले स्वास्थ्य जनशक्तिसम्बन्धी शिक्षा क्षेत्रका सबै तह तथा विषयका मापदण्ड र स्तरसम्बन्धी नीति निर्धारण गर्ने जनाइएको थियो। चिकित्सा शिक्षा र स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्रमा सरकारी लगानी कम भएको भन्दै त्यसलाई बढाउन र गुणस्तर बढाउन कठोर निर्णय लिनुपर्ने अवस्था आएको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ।

माथेमा आयोगको निष्कर्ष:

चिकित्सा शिक्षा प्रत्यक्षतः नागरिकको जीवन र स्वास्थ्यसँग गाँसिएको विषय हो। वर्तमान अवस्था हेर्दा अनियमितता, गैरअनुशासन, उत्पादित जनशक्तिको गुणस्तरमा वेवास्ता र नैतिक सिद्धान्तहरूमा सम्झौता गर्ने किसिमको प्रवृत्तिले चिकित्सा शिक्षाको भविष्य राष्ट्रिहित अनुकूल र न्यायपूर्ण होला भन्न सकिने अवस्था छैन। तसर्थ, राज्यले यसै अवस्थामा नीतिगत, कानूनगत र कार्यान्वयनगत हस्तक्षेप गरी यसलाई सही दिशातर्फ ढोहोन्याउन अब ढिला गर्न हुँदैन।

सुझावहरू:

- ▶ काठमाडौं, ललितपुर र भक्तपुर जिल्लामा मेडिकल, डेन्टल र नर्सिङ विषयमा स्नातक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अबको दश वर्षसम्म कुनै पनि संस्थालाई Letter या Intent (LoI) प्रदान नगर्ने।
- ▶ मेडिकल, डेन्टल तथा नर्सिङ विषयको स्नातक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि क्रमशः तीन सय र एक सय बेडको अस्पताल पूर्ण रूपमा सञ्चालन गरिनसकेका कुनै पनि संस्थालाई उक्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आशय-पत्र (LoI) प्रदान नगर्ने र पहिले नै आशय-पत्र पाइसकेको अवस्था भए त्यस्ता संस्थाहरूको आशय-पत्र नवीकरण नगर्ने।

- ▶ प्रत्येक विकास क्षेत्र (वा सम्भावित प्रदेश) मा कम्तीमा एक एकवटा सार्वजनिक स्वास्थ्य शिक्षण संस्था (चिकित्सा शास्त्रमा स्नातक तहको कार्यक्रम सहित) सञ्चालन गर्ने। यसरी स्थापना गर्दा हालसम्म नभएका विकास क्षेत्रमा मात्र गर्ने।
- ▶ अब आइन्दा मेडिकल वा डेन्टल दुवै गरी एउटा विश्वविद्यालयले पाँचवटा भन्दा बढी कलेजलाई सम्बन्धन दिन नपाइने तर यस अधि नै दिइसकेको सम्बन्धनको हकमा यो प्रावधान लागु नहुने।
- ▶ आफ्नो आइग्रिक कार्यक्रम नभएको विषयमा विश्वविद्यालय/सिटिइभिटिले चिकित्सा शिक्षा प्रदान गर्ने कुनै पनि संस्थालाई सम्बन्धन दिन नपाइने।
- ▶ अस्पताल तीन वर्षसम्म पूर्ण रूपमा सञ्चालनमा आइसकेपछि मात्र मेडिकल, डेन्टल र नर्सिङ कार्यक्रम सञ्चालन गर्नको लागि सम्बन्धन प्रक्रिया शुरु गर्न पाउने। अस्पताल पूर्ण रूपमा सञ्चालन भएको कुरा स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयले प्रमाणित गर्नुपर्ने तथा नियामक संस्थाहरूले तोकेका अन्य मापदण्ड पनि पूरा गरेको हुनुपर्ने।
- ▶ एउटा जिल्लामा एउटा मात्र मेडिकल, डेन्टल कलेज स्थापना गर्न पाउने। यस भन्दा पहिला स्थापना भइसकेको हकमा यो प्रावधान लागु नहुने।
- ▶ स्थापना भइसकेका कलेज तथा स्कूलहरू समायोजन (मर्जर) गर्न स्पष्ट मापदण्ड तय गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।
- ▶ विभिन्न विकास क्षेत्रमा रहेका विश्वविद्यालयहरू (पूर्वाञ्चल, पोखरा, मध्यपश्चिमाञ्चल, सुदूर पश्चिमाञ्चल र पछि खोलिने) ले सम्बन्धन दिँदा उक्त क्षेत्रभित्र मात्र कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी दिने।
- ▶ जयराम गिरी प्रतिवेदनले सिफारिस गरेअनुसारको क्षेत्रमा (नेपाल सरकारले तय गरेका नयाँ शहरबारेको गुरुयोजनाअनुरूप) नयाँ स्वास्थ्य शिक्षण संस्थाहरू खोल्न प्रोत्साहन सुविधा (जग्गा लिज, कर छुट, आदि) उपलब्ध गराउने।

गौरीबहादुर कार्की आयोग प्रतिवेदन

मेडिकल कलेजको सम्बन्धन, प्रवेश परीक्षा, भर्ना तथा शुल्क निर्धारणमा अनियमितता भएकोमा छानबिन गर्न सरकारले ०७४ वैशाखमा चिकित्सा शिक्षा जाँचबुझ आयोग गठन गर्न्यो। विशेष अदालतका पूर्वअध्यक्ष गौरीबहादुर कार्कीको अध्यक्षतामा डाक्टर उपेन्द्र देवकोटा सदस्य र शिक्षा मन्त्रालयका सहसचिव सूर्यप्रसाद गौतम सदस्यसचिव रहेको तीन सदस्यीय समितिले आठ महिना लगाएर ०७४ माघ २१

मा प्रधानमन्त्री शेरबहादुर देउवालाई प्रतिवेदन बुझायो। आयोगले नेपालमा सञ्चालित र खुल्ने तयारीमा रहेका मेडिकल कलेजका अनियमितताबारे प्रष्टसँग प्रतिवेदनमा उल्लेख गरेको छ, भने कानूनविपरीत सम्बन्धन दिने विश्वविद्यालय, मेडिकल काउन्सिल र आइओएमका पदाधिकारीलाई कारबाही गर्न पनि सिफारिस गरेको छ। आयोगले चिकित्सा शिक्षामा अनियमिता हुनुमा ४२ जना दोषी रहेको देखाएको छ।

आयोगले कारबाही सिफारिस गरेकाहरू:

डाक्टर प्रकाशराज न्यौपाने, प्रमुख भक्तपुर क्यान्सर अस्पताल

आरोप: छात्रवृत्तिसम्बन्धी कार्यविधि विपरीत आफूकहाँ वा कतै पनि काम नगरेकी डाक्टरलाई “स्पोन्सर” सिफारिस गरेको। योग्य उम्मेदवारलाई पढनबाट बच्चित गरेको।

कारबाही: सरकारी र अर्ध सरकारी पदमा नियुक्ति गर्न प्रतिबन्ध लगाउनु पर्ने।

डाक्टर सीबी पुन (चीनबहादुर पुन) कार्यकारी निर्देशक वीपी कोइराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल, भरतपुर चितवन

आरोप: छात्रवृत्तिसम्बन्धी कार्यविधि विपरीत “स्पोन्सर” सिफारिस गरी योग्य उम्मेदवारलाई पढनबाट बच्चित गरेको।

कारबाही: सरकारी र अर्धसरकारी पदमा नियुक्ति गर्न प्रतिबन्ध लगाउनु पर्ने।

डाक्टर बीपी दास (बलभद्र दास) उपकुलपति वीपी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान धरान

आरोप: छात्रवृत्ति परिचालन कार्यविधि, २०७२ विपरीत भर्ना गरेको, प्रतिष्ठानले सार्वजनिक सूचना प्रकाशन नगरी एकै पटक भर्ना गरेको, कुनै प्रकृया पूरा नगरी मेरिट लिष्टमा रहेका प्रतिभाशाली विद्यार्थीको हक छिन्ने र अप्रत्यक्ष चलखेल गरी अनियमित तवरले भर्ना गरेको।

कारबाही: भविष्यमा सरकारी र अर्धसरकारी नियुक्ति मनोनयनमा बन्देज लगाउनु पर्ने।

लोकमानसिंह कार्की प्रमुख अछित्यार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग

आरोप: आफ्नो संवैधानिक पदको दुरुपयोग गरी केयुको परीक्षामा हस्तक्षेप गरी विवादित कार्य गरेको।

कारबाही: निजलाई भविष्यमा कुनै सरकारी र संवैधानिक नियुक्ति गर्न योग्य नहुने।

डा. निलमणि उपाध्याय, रजिष्ट्रार नेपाल मेडिकल काउन्सिल

आरोप: नेपाल मेडिकल काउन्सिललाई कानून बाहिर, गलत मार्गतिर लैजाने काममा मुख्य भूमिका खेलेको। दुई सरकारी निकाय (सैनिक स्वास्थ विज्ञान संस्थान र नेपाल मेडिकल काउन्सिल) बाट एकै समयमा एकातिर पूर्णकालीन प्राध्यापकको रूपमा तलबभत्ता र अर्कोतिर पूर्णकालीन रजिष्ट्रारका रूपमा मासिक तलब सरहको भत्ता भनी निर्णय गराई खाएको। गण्डकी मेडिकल क्लेज काठमाडौँ अफिसको अधिकृत पदमा श्रीमतीलाई जागिर खुवाएको।

कारबाही: कुनै पनि सरकारी र अर्धसरकारी निकायमा भविष्यमा लाभको पदमा नियुक्ति गर्न अयोग्य देखिएकाले नियुक्ति नगर्ने। एकै समयमा दुई संस्थाबाट तलब खाएकाले भ्रष्टाचारमा अनुसन्धान तहकिकात भई कारबाही गर्नुपर्ने।

डाक्टर दामोदरप्रसाद गजुरेल पूर्वअध्यक्ष मेडिकल काउन्सिल

आरोप: नेपाल मेडिकल काउन्सिललाई कानून बाहिर, गलत मार्गतिर लैजाने काममा भूमिका खेलेको।

कारबाही: पाँच वर्षसम्म सरकारी र अर्धसरकारी निकायका नियुक्तिमा रोक लगाउनु पर्ने।

डाक्टर हिराबहादुर महर्जन, पूर्वउपकुलपति त्रिवि

आरोप: विद्या परिषद्को अधिकार खोसेको। त्रिवि कार्यकारी परिषदले कानूनी प्रकृया जानीजानी उल्लङ्घन गरी अस्थायी सम्बन्ध दिने प्रक्रिया अगाडि बढाएको र सम्बन्धन दिनेतर्फबाट निर्णय गर्न डिनहरूलाई दबाव दिएको।

कारबाही: भविष्यमा सरकारीर अर्धसरकारी निकायमा हुने नियुक्तिमा अयोग्य।

तीर्थराज खनियाँ, उपकुलपति त्रिवि

आरोप: त्रिवि विद्या परिषद्ले थप क्लेजलाई सम्बन्धन दिन नसकिने निर्णय उल्लङ्घन गरी काठमाडौँ नेशनल मेडिकल क्लेजलाई सम्बन्धन दिन भूमिका खेलेको।

कारबाही: तत्काल बर्खास्त गर्ने। भविष्यमा सरकारी तथा अर्ध सरकारी लाभको पदमा नियुक्ति नगर्न आवश्यक निर्णय गर्न नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने।

डा. श्री सुधा त्रिपाठी, रेक्टर त्रिवि

आरोप: त्रिवि विद्या परिषद्ले थप कलेजलाई सम्बन्धन दिन नसकिने निर्णय उल्लङ्घन गरी काठमाडौं नेशनल मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिन भूमिका खेलेको।

कारबाही: तत्काल बर्खास्त गर्ने। भविष्यमा सरकारी तथा अर्धसरकारी लाभको पदमा नियुक्ति नगर्न आवश्यक निर्णय गर्न नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने।

डिल्ली उप्रेती, रजिष्ट्रार त्रिवि

आरोप: त्रिवि विद्या परिषद्ले थप कलेजलाई सम्बन्धन दिन नसकिने निर्णय उल्लङ्घन गरी काठमाडौं नेशनल मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिन भूमिका खेलेको।

कारबाही: तत्काल बर्खास्त गर्ने। भविष्यमा सरकारी तथा अर्ध सरकारी लाभको पदमा नियुक्ति नगर्न आवश्यक निर्णय गर्न नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने।

रामप्रसाद खतिवडा, डिन विज्ञान संकाय त्रिवि

आरोप: त्रिवि विद्यापरिषद्ले थप कलेजलाई सम्बन्धन दिन नसकिने निर्णय उल्लङ्घन गरी काठमाडौं नेशनल मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिन भूमिका खेलेको।

कारबाही: त्रिवि कार्यकारी परिषद् सदस्यबाट हटाउनुपर्ने।

डा. ताराप्रसाद सापकोटा, डिन, कानून संकाय

आरोप: सर्वोच्च अदालतको अवहेलनाको फैसलाकै गलत व्याख्या गरी सम्बन्धन दिन दिलाउन कार्यकारी परिषद्का पदाधिकारीहरूसँग संलग्न भएको।

कारबाही: त्रिवि कार्यकारी परिषद्को सदस्य र कानून संकायको डिनको जिम्मेबारीबाट हटाउनु पर्ने।

राजेन्द्र पौडेल, सदस्य त्रिवि

आरोप: पदअनुकूलको काम, कर्तव्य पालन र आचरण नगरेको।

कारबाही: कार्यकारी परिषद्को सदस्यबाट हटाउने।

हरि पराजुली, सदस्य त्रिवि

आरोप: पदअनुकूलको काम, कर्तव्य पालन र आचरण नगरेको।

कारबाही: कार्यकारी परिषद्को सदस्यबाट हटाउने।

त्रिविका प्रा.डा. करबीरनाथ योगी, प्रा.डा. ज्योति शर्मा, प्रा.डा. केशवप्रसाद सिंह, प्रा.डा. प्रमोदकुमार श्रेष्ठ, प्रा.डा. परशुराम मिश्र, प्रा.डा. रामप्रसाद उप्रेती र प्रल्हाद पन्त

आरोप: सञ्चालनमै नरहेका अस्पताल सञ्चालनमा रहेको भनी प्रतिवेदन दिएको।

कारबाही: निजहरूले गरेको कसूरको मात्राअनुसार तीन वर्षसम्म सरकारी र अर्धसरकारी नियुक्तिमा रोक लगाउनु पर्ने।

नेपाल मेडिकल काउन्सिलबाट निरीक्षण गर्ने पदाधिकारी: डा. अनील भा, डा. शशी शर्मा, डा. सरोज श्रेष्ठ

आरोप: गलत र अधुरो प्रतिवेदन दिई मेडिकल क्लेज सम्बन्धनको प्रकृया अगाडि बढाएको।

कारबाही: निजहरूलाई सरकारी र अर्धसरकारी निकायको नियुक्तिमा २ (दुई) वर्षका लागि रोक लगाउनु पर्ने।

नारायणप्रसाद खनाल अधिवक्ता, त्रिवि कानूनी सल्लाहकार

आरोप: विद्यमान कानून, न्यायिक प्रकृया र प्रणालीसमेतको उपेक्षा गरेको पुष्टि हुन आएको। सम्बन्धन दिलाउने कार्यमा सबै पदाधिकारीलाई गलत राय दिएको।

कारबाही: त्रिविको कानूनी सल्लाहकारबाट तुरन्त हटाउने। सरकारी र अर्धसरकारी निकायमा कानूनी सल्लाहकार र कुनै पदमा नियुक्त नगर्ने।

डाक्टर रामकण्ठ माकाजु, उपकुलपति काठमाडौं विश्वविद्यालय

आरोप: परीक्षामा अस्थियारको हस्तक्षेप निम्त्याउँदै मापदण्ड नै नपुगेका देवदह र विराट क्लेजलाई केयुबाट सम्बन्धन दिन भूमिका खेलेको।

कारबाही: सचेत गराउने।

प्रा.डा. गोविन्दप्रसाद शर्मा, भरत भा, प्रा.डा. त्रिलोकपति थापा, प्रा.डा. केबी राउत, डा. मनोहरप्रसाद गुप्ता, चन्द्रलाल श्रेष्ठ, हिरेन्द्रमान अमात्य

आरोप: मापदण्ड नपुगेको जानकी मेडिकल क्लेजलाई सम्बन्धन दिन र विद्यार्थी भर्नाका लागि स्वीकृति प्रदान गर्न सिफारिस गरेको।

कारबाही: सरकारी र अर्धसरकारी नियुक्तिमा पाँच वर्षसम्म रोक लगाउने।

प्रा.डा. पन्ना थापा, प्रा.डा रमेशप्रसाद सिंह, सिडी चावला, प्रा. श्यामसुन्दर मल्ल, डा. जगदीश चटौत, प्रद्युम्न श्रेष्ठ, डा. रमेशकुमार अधिकारी, केयू

आरोप: देवदह मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिन र विद्यार्थी भर्ना गर्न स्वीकृति दिने गलत सिफारिस गरेको। एमबीबीएस कार्यक्रम सुरु गर्न पूर्वाधार पुगेको भनी सिफारिस गरेको।

कारबाही: सरकारी र अर्धसरकारी नियुक्तिमा पाँच वर्षसम्म रोक लगाउने।

डा. रोहित श्रेष्ठ र डा. ओजस्वी नेपाल, केयू

आरोप: मापदण्ड नपुगेको विराट मेडिकल कलेज एण्ड टिचिङ अस्पतालमा बढीमा ७५ विद्यार्थी अध्यापन गराउन सक्ने गलत प्रतिवेदन दिएको।

कारबाही: सरकारी र अर्धसरकारी नियुक्तिमा पाँच वर्षसम्म रोक लगाउने।

डाक्टर केसीका १५ पटकसम्मका अनशनका माग, सहमति र विरोधाभास

पहिलो अनशन

मिति:	२०६९ असार २१-२४ गते
सरकारको नेतृत्व:	प्रधानमन्त्री- बाबुराम भट्टराई स्वास्थ्यमन्त्री- राजेन्द्र महतो शिक्षामन्त्री- दीनानाथ शर्मा
माग:	वरिष्ठताका आधारमा आइओएमको ढीन नियुक्ति गरिनुपर्ने।
सहमति:	वरिष्ठताका आधारमा डा. कुमुदकुमार काफ्ले ढीन नियुक्त।
पूरा भएका माग:	डा. कुमुदकुमार काफ्ले आइओएमको ढीनमा नियुक्ति भए। तर, त्रिभुवन विश्वविद्यालयले मानेन।
कैफियत:	असार २४ गते त्रिवि कार्यकारी परिषदले डा. केसीको माग सम्बोधन गर्दै वरिष्ठता सूचीमा पहिलो नम्बरमा रहेका डा. कुमुदकुमार काफ्लेलाई आइओएमको ढीन नियुक्त गरेको थियो। डा. काफ्लेले ढीन भएको एक महिनामै उमेरका कारण अवकास पाए।

दोस्रो अनशन

मिति:	२०६९ साउन २७-भदौ १ गते
सरकारको नेतृत्व:	प्रधानमन्त्री-बाबुराम भट्टराई स्वास्थ्यमन्त्री-राजेन्द्र महतो शिक्षामन्त्री-दिनानाथ शर्मा
माग:	वरिष्ठताका आधारमा आइओएमको ढीन नियुक्ति गरिनुपर्ने।
सहमति:	अनशनको बेवास्ता गर्दै त्रिवि कार्यकारी परिषदले वरिष्ठता सूचीमा ३२ नम्बरमा रहेका डा. धर्मकान्त

बाँस्कोटालाई डीन नियुक्त गयो। तर, डा. केसीले अनशन नछाडेपछि सरकारले हस्तक्षेप गरेर वरिष्ठताका आधारमा डीन नियुक्ति गर्न कार्यकारी परिषद्लाई वाध्य पारेको थियो। दोस्रो अनशनले डा. प्रकाश सायमीलाई डीन बनायो। वरिष्ठताका आधारमा डा. प्रकाश सायमी डीन नियुक्त।

पूरा भएका मागः

केसीको अनशन सम्बोधन गर्न त्रिविले आफ्नो बरियतामा ३२ औं नम्बरमा रहेका डा. धर्मकान्त बास्कोटा आइओएमका डीन नियुक्त गयो। तर, केसीले अनशन तोडेनन्। अन्ततः उनको मागअनुसार नै वरिष्ठताका आधारमा डा. प्रकाश सायमी आइओएमा डीन नियुक्त भए। डा. सायमीले आफू डीन नियुक्त भएकै दिन आफ्नो चार वर्षे कार्यकालमा मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन नदिने प्रतिबद्धता सार्वजनिक गरे। केही समयपछि उनले फ्याकल्टी बोर्डबाटै निर्णय गराएर सम्बन्धन बन्द गरिदिए।

प्रक्रिया थालिएको/नथालिएको: डा. सायमीले मंसिर १९ मा पुस २ गतेदेखि लागू हुने गरी राजीनामा दिएपछि डा. केसीको तेस्रो अनशनको बीजारोपण भएको थियो। सम्बन्धन दिने शर्तमा वरिष्ठताक्रम मिचेर डा. शशी शर्मा डीनमा नियुक्त भएको भन्दै केसी तेस्रो पटक अनशन बसे।

कैफियतः

दोस्रो संविधानसभा निर्वाचनको तरल अवस्थाको फाइदा उठाउदै त्रिवि पदाधिकारीले आइओएमले बन्द गरिसकेको सम्बन्धन खोल्न आफै सूचना मार्गे। त्रिविको सूचनामा प्रस्तावित काठमाडौं नेसनल मेडिकल कलेज, पिपल्स डेन्टल तथा मेडिकल कलेज, मनमोहन मेडिकल कलेज र नेपाल प्रहरी मेडिकल कलेजले सम्बन्धनका लागि आवेदन दिए। आवेदनपछि त्रिविले कलेज अनुगमन समिति बनाएर तत्काल सम्बन्धन दिनेगरी चार कलेजको निरीक्षण गर्न आइओएमका चार प्राध्यापकको नेतृत्वमा टोली खटाएपछि विवाद अखित्यारसम्म पुगेको थियो।

तेस्रो अनश्न

मिति:

२०७० पुस २७-माघ १० गते

सरकारको नेतृत्वः

प्रधानमन्त्री-खिलाराज रेग्मी

स्वास्थ्यमन्त्री-विद्याधर मल्लिक

शिक्षामन्त्री-माधवप्रसाद पौडेल

मागः

१. राजनीतिक भागबण्डामा नियुक्त भएका डीन डा. शशी शर्मालाई बर्खास्त गरी वरिष्ठताका आधारमा डिन नियुक्ति गर्नुपर्ने।
२. आइओएमलाई छुटै विश्वविद्यालयका रूपमा स्थापना गर्नुपर्ने।
३. नयाँ मेडिकल कलेजको सम्बन्धन बन्द गर्ने।
४. राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा नीति तय गर्ने। सम्बन्धनबारे राष्ट्रिय नीति बनाएर त्यसैअनुसार निर्णय गर्ने।

सहमति:

१. डीन डा. शशी शर्मा बर्खास्त।
२. केही समयभित्र वरिष्ठताका आधारमा डीन नियुक्त गरिने।
३. आइओएमलाई छुटै मेडिकल विश्वविद्यालयका रूपमा स्थापना गर्नेबारे सम्भाव्यता अध्ययन गरी प्रारूप तयार गर्न सरकारले एक उच्चस्तरीय समिति गठन गर्ने।
४. राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा नीति तय गर्ने, मेडिकल कलेज सम्बन्धनमा राष्ट्रिय नीति बनाएर त्यसैअनुसार निर्णय गर्ने।

पूरा भएका मागः

१. डीन डा. शशी शर्मा बर्खास्त।
२. केही समयभित्र वरिष्ठताका आधारमा डीन नियुक्त गरिने।
३. आइओएमलाई छुटै मेडिकल विश्वविद्यालयका रूपमा स्थापना गर्नेबारे सम्भाव्यता अध्ययन गरी प्रारूप तयार गर्न सरकारले एक उच्चस्तरीय समिति गठन गर्ने।
४. राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा नीति तय गर्ने, मेडिकल कलेज सम्बन्धनमा राष्ट्रिय नीति बनाएर त्यसैअनुसार निर्णय गर्ने।

कैफियतः

यसबेलासम्म केसीका माग त्रिवि र आइओएमको मुद्दामा सीमित थिए। तर यसैबीच खिलाराज रेग्मी नेतृत्वको अन्तरिम सरकार पालामा एकाएक आइओएमलाई विश्वविद्यालयका रूपमा स्थापना गर्नेबारे सम्भाव्यता

अध्ययन गर्नुपर्ने, नयाँ मेडिकल कलेजको सम्बन्धन बन्द गर्नुपर्ने, राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा नीति तय गर्नुपर्ने नयाँ माग थिए। सरकारले उनीसँग ४ बुँदे सहमति गर्यो। सरकारले यी मागका बारेमा सहमति गर्यो तर, अनशनको क्रम रोकिएन। रेग्मीकै पालामा चौथो पटक केसी विश्वविद्यालयको परिषर नाघेर संसद् र सरकारका कतिपय गतिविधिमा प्रवेश गर्दै अनशन बसे।

चौथो अनशन

मिति:

सरकारको नेतृत्व:

२०७० माघ २५-फागुन ३ गते

प्रधानमन्त्री-विलाराज रेग्मी (माघ २८ गतेसम्म)

स्वास्थ्यमन्त्री-विद्याधर मल्लिक

शिक्षामन्त्री-माधवप्रसाद पौडेल

प्रधानमन्त्री-सुशील कोइराला (माघ २८ गतेबाट)

स्वास्थ्यमन्त्री-खगराज अधिकारी

शिक्षामन्त्री-चित्रलेखा यादव

माग:

- आइओएमका भ्रष्ट पूर्व पदाधिकारीलाई तत्काल कारबाही गर्नुपर्ने।
- संसदीय समितिले दिएको मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिनेसम्बन्धी निर्देशन तुरुन्त फिर्ता या बदर गर्नुपर्ने।
- जयराम गिरीको अध्यक्षतामा गठित चिकित्सा शिक्षा मापदण्ड समितिले गरेका सिफारिस तत्काल कार्यान्वयन गर्नुपर्ने।
- विगतका सहमति तथा मन्त्रिपरिषद्को निर्णय विपरित काठमाडौं विश्वविद्यालय (केयू) ले हालै दुई मेडिकल कलेजलाई दिएको सम्बन्धन रोकी केयूका जिम्मेवार पदाधिकारीलाई कारबाही गर्नुपर्ने।
- आइओएम, चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (न्याम्स) लगायतका महत्वपूर्ण संस्थामा पदाधिकारी नियुक्त गर्दा भागबण्डामा नभई वरिष्ठताका आधारमा गर्नुपर्ने।
- ग्रामीण क्षेत्रमा मेडिकल कलेज स्थापनाको प्रक्रिया तत्काल सुरु गर्नुपर्ने।

सहमति:

खण्ड-क

१. आइओएममा वरिष्ठताका आधारमा तत्काल डीन नियुक्त गरी सोको जानकारी गराउनु भनी त्रिवि कुलपति एवं प्रधानमन्त्रीले २०७० माघ २८ गते त्रिवि उपकुलपतिलाई दिएको निर्देशन बमोजिम माघ २९ गते डा. राकेशप्रसाद श्रीवास्तव डीनमा नियुक्त।
२. शिक्षण अस्पतालको निर्देशकमा निमित्त निर्देशक डा. ईश्वर लोहनी नियुक्त।
३. मेडिकल कलेजहरूलाई सम्बन्धन दिने प्रक्रियामा अनियमितता भएको भन्ने सम्बन्धमा छानबिनका लागि अखितयार प्राप्त निकायलाई प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट माघ २९ गते लेखी पठाएको र सम्बन्धित निकायबाट हुने छानबिनका आधारमा दोषि देखिएका पदाधिकारीलाई प्रचलित कानुन बमोजिम कारबाही गर्न नेपाल सरकार प्रतिबद्ध।
४. नेपाल सरकारका पूर्वसचिव जयराम गिरीको अध्यक्षतामा गठित छानबिन समितिले पेश गरेको प्रतिवेदनले औल्याएका सुभाव र निष्कर्षलाई गम्भीरतापूर्वक लिई दोषीलाई कारबाही गर्न तथा अगामी दिनमा त्यस किसिमका समस्या हुन नदिन आवश्यक व्यवस्था र कार्ययोजना तयार गरी लागु गर्नु भनी शिक्षा मन्त्रालयबाट विश्वविद्यालयलाई लेखी पठाइसकिएकोमा सो बमोजिम हालसम्मको यथार्थ प्रगति कुलपति एवं प्रधानमन्त्रीलाई गराउन फागुन २ गते लेखी पठाएको।
५. आइओएमलाई कुन विषय वा क्षेत्रमा स्वायत्तता दिन सकिन्छ भन्ने विषयमा आइओएमसँग प्रस्ताव माग गरी २१ दिनभित्र विश्वविद्यालयको सभामा पेश गर्ने व्यवस्था गर्न त्रिवि उपकुलपतिलाई प्रधानमन्त्री एवं कुलपतिको निर्देशन अनुसार लेखी पठाएको।

खण्ड-ख

१. कलेज स्थापना गर्ने सम्बन्धमा सरकारले यथाशीघ्र आवश्यक नीति बनाई लागू गर्नेछ।
२. सरकारद्वारा गठित वार्ता टोली र चिकित्सक सङ्घबीच भएको यसअधिको सहमतिलाई कार्यान्वयन गर्न सरकारले सम्पूर्ण व्यवस्था मिलाउनेछ।
३. निजी मेडिकल कलेजको सम्बन्धन र शैक्षिकस्तरका सम्बन्धनमा समेत अध्ययन गरी प्रतिवेदन पेश गर्न माघ २० मा शिक्षा मन्त्रालयद्वारा गठित उच्चस्तरीय समितिलाई काम सुरु गर्न फागुन १ मा लेखी पठाएको र सो कार्यदलले दिने प्रतिवेदन कानुन बमोजिम कार्यान्वयन गर्दै जाने नीति लिइने।

४. नेपालमा चिकित्सा विज्ञानसम्बन्धी छुट्टै विश्वविद्यालय स्थापना र विकासका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरी सुझावसहितको प्रतिवेदन पेश गर्न सरकारले गठन गरेको कार्यदललाई काम सुरु गर्न फागुन १ मा शिक्षा मन्त्रालयबाट लेखी पठाएको र कार्यदलले दिने प्रतिवेदन बमोजिम कार्यान्वयन गर्दै जाने।
५. नेपालको जनशक्ति आवश्यकता, भौगोलिक अवस्थिति र सन्तुलित विकासलाई समेत विचार गरी चिकित्सा शिक्षाको राष्ट्रिय नीति बनाएर मात्र थप कलेजहरूलाई सम्बन्धन दिने व्यवस्था मिलाउने।
६. वरिष्ठता र कार्यदक्षताको आधारमा त्रिवि पदाधिकारीहरूको नियुक्ति कानून बमोजिम गर्ने नीति लिने।

पूरा भएका मागः

वरिष्ठताका आधारमा डा. राकेश श्रीवास्तव डीन नियुक्त भए। त्रिवि पदाधिकारीसँग स्पष्टीकरण सोध्ने सम्झौता भयो। सम्बन्धन प्रकरण छानबिन गर्न अखिलयारलाई पत्राचार गर्ने। आइओएमलाई स्वायत्तता दिन २१ दिनभित्र विश्वविद्यालय सभा बोलाउनेलगायतका माग पूरा भए।

प्रक्रिया थालिएको/नथालिएको: यसबेलासम्मका सहमति आंशिक रूपमा कार्यान्वयन भएका थिए। कतिपय कार्यान्वयनको नीतिगत चरणमा थिए। तर पनि न केसीको अनशनको क्रम रोकियो न त माग संख्या।

कैफियतः

चोथौ पटक थपिएका मागमा आइओएमका “भ्रष्ट पूर्व पदाधिकारी”लाई तत्काल कारबाही गर्ने, संसदीय समितिले दिएको मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिनेसम्बन्धी निर्देशन तुरुन्त फिर्ता गर्नुपर्ने, जयराम गिरीको अध्यक्षतामा गठित चिकित्सा शिक्षा मापदण्ड समितिले गरेका सिफारिस तल्काल कार्योन्यन गनुपर्ने, ग्रामिण क्षेत्रमा मेडिकलको स्थापनाको प्रक्रिया तत्काल सुरु गर्नुपर्ने लगायत थिए।

पाँचौं अनशन

मिति:

२०७१ चैत द-१९ गते

सरकारको नेतृत्वः

प्रधानमन्त्री-सुशील कोइराला

स्वास्थ्यमन्त्री-खगराज अधिकारी

शिक्षामन्त्री-चित्रलेखा यादव

मागः

१. चिकित्सा शिक्षा नीति र चिकित्सा विश्वविद्यालय निर्माण नभएसम्म नयाँ मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिनु हुँदैन।
२. विगतदेखि सम्बन्धन लगायतका प्रकरणमा अनियमितता र भ्रष्ट गतिविधिमा संलग्न त्रिवि पदाधिकारीलाई पदच्यूत गरेर कारबाही गर्नुपर्छ।
३. चिकित्सा विश्वविद्यालय सम्भाव्यता अध्ययन समिति र चिकित्सा शिक्षा राष्ट्रिय मापदण्ड निर्धारण समितिले बुझाएको प्रतिवेदन तत्काल कार्यान्वयन हुनुपर्छ।
४. राष्ट्रिय चिकित्सा तथा स्वास्थ्य शिक्षा नीति निर्माणका लागि बनेको कार्यसमितिले रिपोर्ट बुझाउनासाथ यसलाई तत्काल कार्यान्वयन गर्नुपर्छ।
५. सरकारसँग विगतमा भएका सहमति र मन्त्रिपरिषद्को निर्णय विपरीत काठमाडौं विश्वविद्यालयले दिएका दुईवटा मेडिकल कलेजको सम्बन्धन तत्काल रोकिनुका साथै यो प्रकरणमा संलग्न केयू पदाधिकारीलाई कारबाही गरिनुपर्छ। आफ्नो अछित्यार दुरुपयोग गर्दै सम्बन्धनका लागि अवाञ्छित दबाव दिइएको पाइए अछित्यारका प्रमुख आयुक्तमाथि कानुनी कारबाही गरिनुका साथै पटक-पटक राज्यले गरेको सम्झौता उल्लङ्घन गर्ने शिक्षा मन्त्रीमाथि पनि उचित कारबाही गरियोस्।
६. अनुगमनपछि सन्तोषजनक नपाइएको मेडिकल कलेजको सिट घटाइनुको सद्वा बढाउने गरिएकोमा यो प्रकरणमा संलग्न मेडिकल काउन्सिल, त्रिवि र केयूका पदाधिकारीहरूलाई छानबिन गरी गुणस्तरमा सम्झौता गरेको पाइए कारबाही हुनुपर्छ।
७. काउन्सिल र विश्वविद्यालयले लिने प्राविधिक निर्णयमा अदालतले बारम्बार अवाञ्छित हस्तक्षेप गर्दै गुणस्तर नपुगेका कलेजको सिट घटाउन नमिल्ने, प्रवेश परीक्षामा नबसेका, फेल भएका विद्यार्थीलाई पढाउन पाउने फैसला गरेर दण्डहीनताको अवस्था सिर्जना गरेकाले त्यस्ता फैसलाबारे कानुनबमोजिम छानबिन गरेर कारबाही गरियोस्।

८. त्रिवि, आइओएम, न्याम्सलगायत नेतृत्वदायी र नियामक संस्थामा दलीय बफादारीले नभएर वरिष्ठता र कार्यक्षमताका आधारमा नियुक्त गरियोस्। दलीय बफादारीमा नियुक्त भएका नेपाल मेडिकल काउन्सिलका अध्यक्ष लगायत पदाधिकारीलाई तुरन्त बर्खास्त गरियोस्।
९. आमव्यक्तिमाख सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउने जिम्मा राज्यको भएकाले यसका लागि दीर्घकालीन नीति लिएर कार्यान्वयन सुरु गरियोस्। त्यस प्रयोजनका लागि चिकित्सा, नर्सिङ र पारामेडिकल कोर्समा विद्यार्थीलाई निःशुल्क वा न्यूनतम शुल्कमा पढाउने व्यवस्थासँगै चिकित्साका स्नातकोत्तर र सो भन्दामाधिको तहलाई तत्काल पूर्ण निःशुल्क गरियोस्।
१०. ग्रामीण क्षेत्रमा सरकारी पहलमा मेडिकल कलेज खोल्ने सम्झौता भएकोमा यसलाई तुरन्त कार्यान्वयन गरियोस्।

सहमति:

१. केदारभक्त माथेमा संयोजक रहेको समितिबाट प्रतिवेदन प्राप्त भई स्वास्थ्य शिक्षा नीति बनेपछि सोहीबमोजिम हुनेगरी नीति र कानुन नबनेसम्म मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिने र विस्तार गर्नेसम्बन्धी कुनै कामकारबाही नगर्ने। अनियमितता छानबिन गर्न गठित ज्यराम गिरी नेतृत्वको समितिले दिएको प्रतिवेदन कारबाहीका लागि अखिलयारमा पठाउने।
२. चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान टुक्र्याउने गरी भएको सिनेटको निर्णय नगर्न कुलपतिबाट पत्राचार भइसकेको। चिकित्साशास्त्रसम्बन्धी आशयपत्र, सम्बन्धन, विस्तारित कार्यक्रम, योग्यताक्रमका आधारमा विद्यार्थी भर्ना, सिट थपघट र शुल्क सम्बन्धमा त्रिवि, केयू र नेपाल मेडिकल काउन्सिलबाट भए/गरेका काम कारबाहीका विषयमा छानबिन गरी दुई महिनाभित्र प्रतिवेदन पेश गर्न पुनरावेदन अदालतका पूर्व न्यायाधीश संयोजक रहेको एक छानबिन आयोग ७ दिन भित्र गठन गर्ने। समितिका सिफारिस अविलम्ब कार्यान्वयन गर्ने।
३. चिकित्सा विश्वविद्यालयसम्बन्धी विद्येयक आगामी तीन महिनाभित्र संसदमा पेश गर्ने।
४. स्वास्थ्य शिक्षा नीति निर्माणका लागि बनेको समितिको प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्ने।
५. शिक्षा क्षेत्रका पदाधिकारीहरू विशिष्ठता र वस्तुगतका आधारमा नियुक्त गर्ने राजनीतिक प्रतिबद्धता गर्नेर सो प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न चार महिनाभित्र कानुनी व्यवस्था गर्ने।
६. मापदण्ड पूरा नगर्ने मेडिकल कलेजलाई पुनःमूल्यांकन गरेर “डिअफिलियट”

- गर्न सकिने नीतिगत व्यवस्था गर्न केदारभक्त माथेमा संयोजक रहेको समितिलाई कायदिश थप्ने।
७. स्वास्थ्य सेवाका लागि आवश्यक चिकित्साशास्त्र र अन्य सम्पूर्ण विषयका सबै कोर्षका सबै तहमा वैज्ञानिक शुल्क निर्धारण गर्न केदारभक्त माथेमा समितिलाई थप क्षेत्राधिकार दिने र सो सिफारिस आगामी शैक्षिक सत्रदेखि लागू गर्ने।
 ८. सरकारी शिक्षण संस्थाहरूमा एमडीएमएस, एमडीएस, डीएम र एमसीएच तहका शैक्षिक सत्र २०७२ र ७३ देखि अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई समावेश गर्ने गरी निःशुल्क गर्ने, त्यसका लागि कार्यविधि र बजेटको व्यवस्था आगामी आर्थिक वर्षदेखि स्वास्थ्य मन्त्रालयले गर्ने, निजी कलेजको सम्बन्धमा केदारभक्त माथेमा आयोगले गरेबमोजिम हुने।
 ९. पाँचौ विकास क्षेत्रमा आगामी ५ वर्षमा कम्तीमा एक-एक सरकारी मेडिकल कलेज हुने नीति लिने र आगामी आवमा मध्यमाङ्गलमा एक मेडिकल कलेज स्थापना अगाडि बढाउने।
 १०. काठमाडौं विश्वविद्यालयबाट दिइएको विस्तारित कार्यक्रमका सम्बन्धमा कानुनी प्रक्रिया पुऱ्याएर स्थगन गराउनेतर कारबाही चलाउने र तत्पश्चात अध्ययनरत विद्यार्थीको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्ने।
 ११. नेपाल चिकित्सक संघसँग गरिएका सम्झौता र उक्त संघले उठाएका मागप्रति यहाँ सम्झौता भएका मागहरू यसैअनुसार हुने र बाँकी विषयमा मन्त्रालयमा सम्बोधन र कार्यान्वयनका लागि लेखिपठाउने।

पूरा भएका माग:

अनशन सुरु गरेको ११ दिनपछि फागुन १९ गते अनशन तोडियो। उनले प्रस्तुत गरेका मागहरूमा सरकारसँग ६ बुँदै सहमति भयो। सहमतिको दोस्रो बुँदामा जयराम गिरी नेतृत्वको समितिले दिएको कारबाहीका लागि अखित्यार पठाउने भनिएको छ।

प्रक्रिया थालिएको/नथालिएको: अखित्यार पठाइए पनि कारबाही भएको छैन।

कैफियत:

पाँचौ पटकदेखि सातौ पटकसम्म गरी ३६ दिनसम्म अनशन बसेका केसीले अहिले चर्चामा रहेक अधिकांश माग यसैबेला देखि उठाएका हुन। कोइराला सरकारका पालामा केसीले चिकित्सा स्नातकोत्तर र सो भन्दा माथिका तहलाई पूर्ण रूपमा निःशुल्क गर्ने, विराट र देवदह मेडिकल कलेजलाई सरकारले दिएको

सम्बन्धन खारेज गर्ने र सम्बन्धन दिने काठमाडौं विश्वविद्यालयका पदाधिकारीलाई कारबाही गर्नुपर्ने, ग्रामीण क्षेत्रमा सरकारी पहलमा मेडिकल कलेज खोल्नेलगायतका माग थपे। हरेक पटक सरकारसँग सहमति भयो। तर उनका माग सम्बोधन गर्न ठोस काम भने केही भएन। सरकारले केसीका माग पन्छाउने उपाय स्वरूप केदारभक्त माथेमा संयोजक रहेको समिति गठन गयो। समितिबाट प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि स्वास्थ्य शिक्षा नीति बनाएर सोही बमोजिम गर्ने भन्दै टारियो। त्यतिखेरै मनसायपत्र लिएर लगभग पूर्वाधार तयार गरिसकेका मनमोहन मेडिकल कलेजलगायतका दुई कलेजलाई माथेमा प्रतिवेदन तयार हुदैछ, त्यसपछि विचार गराउँला भन्ने अड्को देखाएर सम्बन्धन दिइएन।

छैठौं अनश्वन

मिति:

२०७२ भदौ ७ - भदौ १९ गते

सरकारको नेतृत्व:

प्रधानमन्त्री-सुशील कोइराला

स्वास्थ्यमन्त्री-खगराज अधिकारी

शिक्षामन्त्री-चित्रलेखा यादव

माग:

- माथेमा प्रतिवेदन सार्वजनिक गरेर मन्त्रिमण्डलबाट त्यसलाई कार्यान्वयन गर्ने निर्णय लिएर आवश्यक नीति र कानुन निर्माणका प्रक्रिया तत्काल थालियोस्। साथै विद्यार्थी संख्या र शुल्कजस्ता तत्काल कार्यान्वयन गर्न सकिने बुँदाहरू आउँदो शैक्षिक सत्रदेखि लागू गर्ने व्यवस्था गर्न मेडिकल काउन्सिल र विश्वविद्यालयहरूलाई तुरुन्त पत्राचार गरियोस्।
- विगतमा भएका अन्य सहमतिका बुँदाहरू तत्काल कार्यान्वयन गरियोस्।
 - चिकित्सा विश्वविद्यालय विधेयक तत्काल संसदमा पेश गरियोस्।
 - काठमाडौं विश्वविद्यालयले अनियमिततापूर्वक दिएको सम्बन्धन स्थगन गर्दै विद्यार्थीहरूको उचित व्यवस्थापन गरियोस्।
 - चिकित्साको स्नातकोत्तर निःशुल्क गर्न बनाइएको कार्यविधिले उल्टै नेपालीका

लागि स्नातकोत्तर सिट घटाएकाले अविलम्ब उक्त कार्यविधि खारेज गरेर यस वर्ष गत वर्षकै सिट विभाजन अनुसार स्नातकोत्तर निःशुल्क बनाई अर्को वर्षदेखि माथेमा समितिले सुभाए बमोजिम गर्ने व्यवस्था गरियोस्।

३. स्वास्थ्य र शिक्षा क्षेत्रका महत्वपूर्ण पदाधिकारीहरू राजनीतिक भागबण्डाबाट नभई विशिष्टता र वस्तुनिष्ट आधारमा नियुक्त गर्ने राजनीतिक प्रतिबद्धता गर्ने तथा त्यसका लागि चार महिनाभित्र कानुनी व्यवस्था गर्ने सहमति भएकोमा उक्त सहमतिविपरीत नेपाल मेडिकल काउन्सिल, नेपाल हेत्थ रिसर्च काउन्सिल र संस्कृत विश्वविद्यालय अन्तर्गतको आयुर्वेद अध्ययन संस्थानमा पदाधिकारीहरू नियुक्त गरिएकाले तुरुन्त राजनीतिक भागबण्डाबाट बनाइएका पदाधिकारीलाई फिर्ता गरी वरिष्ठता र कार्य दक्षताका आधारमा नयाँ पदाधिकारी नियुक्त गरियोस्। साथै, उक्त प्रयोजनका लागि तुरुन्त कानुनी व्यवस्था गरियोस्।
४. भन्डै एक वर्षदेखि पठनपाठन पूर्ण अवरुद्ध भएको जानकी मेडिकल कलेजका विद्यार्थीलाई अविलम्ब व्यवस्थापन गरी उक्त मेडिकल कलेजका सञ्चालकहरूलाई कानुनबमोजिम कारबाही गरियोस्।
५. त्रिविमा नयाँ पदाधिकारी नियुक्त गर्दा दलीय भागबण्डा नभई वरिष्ठता र कार्य दक्षताका आधारमा नियुक्त गरियोस्। विगतमा सम्बन्धन लगायतका विषयमा अनियमितता र भ्रष्टाचारमा मुछिएका त्रिवि पदाधिकारी र आइओएमका पूर्व पदाधिकारीलाई तत्काल छानविन र कारबाही गरियोस्।

सहमति:

१. प्राध्यापक केदारभक्त माथेमाको संयोजकत्वमा गठित “चिकित्सा शिक्षासम्बन्धी नीति तर्जुमा उच्चस्तरीय कार्यदलको प्रतिवेदन, २०७२”का सुभाव अनुसार यसपश्चात् बस्ने पहिलो मन्त्रीपरिषद्को बैठकबाट चिकित्सा शिक्षा आयोग गठन गर्ने। चिकित्सा शिक्षा नीतिसम्बन्धी गरिएका निर्णयहरूको सहजीकरण र अनुगमन सोही आयोगले गर्ने।
 - क) उक्त प्रतिवेदनको सुभाव बमोजिम हुनेगरी नीतिगत ढाँचामा “चिकित्सा शिक्षासम्बन्धी नीति” तयार पारी सो बमोजिम कानुनको मस्यौदा बनाएर तीन महिनाभित्र संसदमा पेश गर्ने।
 - ख) उक्त प्रतिवेदनले सुभाए अनुसार काठमाडौं उपत्यकाभित्र मेडिकल, डेन्टल र नर्सिङ कलेजका लागि मनसायपत्र नवीकरण नगर्ने। र, यो विषयमा राष्ट्रिय योजना आयोगले प्रस्तावित चिकित्सा शिक्षा आयोगको संलग्नतामा तयार गर्ने मानव स्रोत विकास रणनीति अनुसार जनशक्ति र स्थानको पहिचान गरी समग्र पक्षको विश्लेषणपछि आवश्यक कारबाही गर्ने।

- ग) एमबीबीएस कार्यक्रममा अधिकतम वार्षिक सिट निम्नअनुसार निर्धारण हुने: २०७२/२०७३ को शैक्षिक सत्रमा १३५, ०७३/०७४ मा ११५ सिट र ०७४/०७५ देखि १०० सिट। सो अनुसार व्यवस्था गर्न विश्वविद्यालय, नेपाल मेडिकल काउन्सिल र प्रतिष्ठानहरूलाई शिक्षा मन्त्रालयमार्फत् निर्देशन दिने।
- घ) शुल्कसम्बन्धी व्यवस्था:
- एमबीबीएस कार्यक्रमको शुल्क निम्नअनुसार हुने: हाललाई अधिकतम ३५ लाख रुपियाँ हुने व्यवस्था गर्ने। पहिलोचोटि एक वर्षमा र त्यसपछि प्रत्येक २/२ वर्षमा राष्ट्र बैंकद्वारा प्रकाशित मुद्रास्फीतिलाई ध्यानमा राखेर चिकित्सा शिक्षा आयोगले शुल्क परिवर्तन गर्न सक्ने।
 - देशका सबै निजी कलेजमा स्नातकोत्तर तहमा हाल काठमाडौं विश्वविद्यालयले लिने गरेको शुल्कसरह २३ लाख रुपियाँ तोक्ने। सोबापत सम्बन्धित कलेजले समुचित निर्वाह भत्ता दिनुपर्ने। उपयुक्त प्रावधानबमोजिम स्नातकोत्तर उत्तीर्ण गरेको चिकित्सकले एक वर्ष अनिवार्य नेपाल सरकारले खटाएको ठाउँमा काम गर्नुपर्ने, कम्तीमा थप एक वर्ष अनिवार्य स्वदेशमै सेवा गर्नुपर्ने व्यवस्था मिलाउने। स्नातक र स्नातकोत्तर दुवै तहका लागि छावन्वृति र सःशुल्क सिटका लागि समेत हाललाई सम्बन्धित विश्वविद्यालयले निकालेको योग्यता सूची र चिकित्सा शिक्षा आयोग बनेपछि उक्त आयोगले तयार पारेको योग्यता सूचीका आधारमा भर्ना गरी सम्बन्धित कलेजमा पठाउने व्यवस्था गर्ने। यसो गर्दा नेपाल सरकारले थप आर्थिक भार व्यहोर्नु नपर्ने।
- ड) विदेशी विद्यार्थीको हकमा साभा राष्ट्रिय प्रवेश परीक्षा अथवा स्थाट उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्ने, साथै चिकित्सा शिक्षाका लागि विदेश जान चाहने नेपाली विद्यार्थीको हकमा साभा राष्ट्रिय परीक्षा उत्तीर्ण गरेपछि, मात्र शिक्षा मन्त्रालयले “नो अब्जेक्सन लेटर” र नेपाल मेडिकल काउन्सिलले “इलिजिबिलिटी” प्रमाणपत्र प्रदान गर्ने।
२. मागका बुँदा ३,४,५ र ६ का सम्बन्धमा चिकित्सा क्षेत्रका विज्ञ दुई, स्वतन्त्र कानुन व्यवसायी एकसहित पूर्वन्यायधीशको संयोजकत्वमा दुई हप्ताभित्र न्यायिक आयोग गठन गर्ने। विभिन्न विश्वविद्यालयबाट दिइएको सम्बन्धन, भर्ना, नियुक्ति, शुल्क, बिस्तारित कार्यक्रम, सिट घटबढ तथा नेपाल मेडिकल काउन्सिलका सम्पूर्ण गतिविधिको छानविन गर्ने क्षेत्राधिकार आयोगलाई दिने। सो आयोगको समायावधि तीन महिना रहने।
३. विश्वविद्यालय र चिकित्सासम्बन्धी विभिन्न निकायमा गरिने नियुक्तिका सम्बन्धमा नेपालमा चिकित्सा शिक्षा, सरोकार र सान्दर्भिकता: सङ्क्षिप्त अध्ययन

प्रचलित अन्तर्राष्ट्रीय मापदण्ड बमोजिम हुनेगरी शिक्षा मन्त्रालय र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले कानुनी व्यवस्था गर्ने। पदाधिकारी नियुक्तिका लागि गठन हुने सर्च कमिटीमा राजनीतिक दलको सदस्यता नभएको विज्ञ व्यक्ति संयोजक बनाउने व्यवस्था गर्ने।

४. पूर्वसहमति बमोजिम सरकारी शिक्षण संस्थामा चिकित्सा शिक्षाको स्नातकोत्तर तहको अध्ययन निःशुल्क गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा पुगेकाले तत्काल सो तह निःशुल्क गर्दै समयमै शैक्षिक सत्र सुरु गर्न संस्थानहरूलाई पत्राचार गर्ने।
५. जानकी मेडिकल कलेजका विद्यार्थीलाई तत्काल सम्बन्धित निकायले व्यवस्थापन गर्ने। सम्बद्ध सञ्चालकहरूलाई कानुनबमोजिम कारबाही गर्ने।
६. सरकारी शिक्षण संस्थाहरूमा स्वीकृत कार्ययोजना अनुसार चिकित्साको स्नातक तहमा कम्तीमा ५० प्रतिशत सिट निःशुल्क वा पूर्ण छात्रवृत्तिमा हुने र सो संख्या क्रमशः ७५ प्रतिशत पुऱ्याउने। सो प्रयोजनका लागि सबै सरकारी शिक्षण संस्थालाई शिक्षा मन्त्रालयमार्फत् निर्देशन दिने।
७. काठमाडौं विश्वविद्यालयले विस्तारित कार्यक्रमका नाममा देवदह मेडिकल कलेजलाई दिएको विद्यार्थी भर्ना अनुमतिका सम्बन्धमा कानुनी कारबाही चलिरहेकोमा उस्तै प्रकृतिको स्वीकृति दिइएको विराट मेडिकल कलेजको हकमा समेत नेपाल सरकारले छानविन गरी दोषी पाइएमा भर्ना प्रक्रिया स्थगन गर्ने।
८. चिकित्सा विश्वविद्यालय निर्माणका लागि प्रक्रिया चलिरहेको समयमा चिकित्सा शिक्षा आयोग बनेको तथा दुवैको कार्यक्षेत्र जुधेकाले चिकित्सा विश्वविद्यालय निर्माण गर्न आवश्यक नदेखिएकाले सो निर्माणको प्रक्रिया अगाडि नबढाउने।
९. सरकारी र निजी मेडिकल कलेजको अनुपात क्रमशः १:३ पुऱ्याउने व्यवस्था गर्ने।
१०. काठमाडौं विश्वविद्यालयको सिनेटमा प्राध्यापकहरूको आधिकारिक प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गर्न तत्काल पत्राचार गर्ने।
११. प्रा. केदारभक्त माथेमा संयोजकत्वको चिकित्सा शिक्षासम्बन्धी नीति तर्ज'मा उच्चस्तरीय कार्यदलले दिएको प्रतिवेदनका बुँदाहरूमध्ये यसमा उल्लेख भएका बुँदाहरू बारे यसै अनुसार हुने। बाँकी बुँदामा मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत कार्ययोजना अनुसार हुने।

प्रक्रिया थालिएको/नथालिएको: चिकित्सा शिक्षा आयोग गठन भएको छैन। नीति तयार पारिएको छैन।

कैफियत: चिकित्सा शिक्षा आयोग गठन गर्ने भनिएपनि गठन नगरिएको।

साताँ अनशन

मिति:	२०७२ असोज २ देखि असोज १२ गते
सरकारको नेतृत्व:	प्रधानमन्त्री-सुशील कोइराला स्वास्थ्यमन्त्री-खगराज अधिकारी शिक्षामन्त्री-चित्रलेखा यादव
मागः	हालसम्मका सहमति कार्यान्वयन गर्नुपर्ने।
सहमति:	४ बुँदे माग राखेर अनशन बसेका केसीले देशको संवेदनशील समयलाई ध्यानमा राख्दै १० दिनपछि अनशन अन्त्य गरे।
कैफियतः	२०७२ असोज २ देखि सुरु भएको अनशन असोज १२ गते फिर्ता।

आठाँ अनशन

मिति:	२०७३ असार २६-साउन १० गते
सरकारको नेतृत्व:	प्रधानमन्त्री-केपी शर्मा ओली स्वास्थ्यमन्त्री-रामजनम चौधरी शिक्षामन्त्री-गिरिराजमणि पोखरेल
मागः	१. चिकित्सा शिक्षा ऐनको मस्यौदामा निम्न बुँदा लगायतका सुधार गरेर संसदको यही अधिवेशनबाट तुरन्त सो ऐन पारित गरियोस्: - सबै सरकारी मेडिकल शिक्षण संस्थाहरूको आर्थिक भार सरकारले व्यहोदै तिनमा सबै सिट निःशुल्क गरियोस्। - सबै प्रदेशमा कम्तीमा एउटा सरकारी मेडिकल कलेज पुऱ्याइयोस्। - काठमाडौं उपत्यकामा आउँदो १० वर्षसम्म मेडिकल, डेन्टल र नर्सिङमा नयाँ सम्बन्धन नदिने र मनसायपत्र पाएकाहरूको मनसायपत्र नवीकरण नगरियोस्। - अधिकतम शुल्क र सिट यो वर्ष शिक्षा मन्त्रालय, विश्वविद्यालयहरू र मेडिकल काउन्सिलले निर्धारण गरेखै हुने व्यवस्था गरियोस्।

- आगामी शैक्षिक सत्रदेखि केन्द्रीय प्रवेश परीक्षा लिने व्यवस्था र त्यसका लागि आयोगले हाल प्रवेश परीक्षा लिइरहेका निकायहरूसित समन्वय गरोस्।
- २. आफ्नो र आफन्तको निहित व्यापारिक स्वार्थका लागि मेरिटको भर्ना र निश्चित शुल्कमा भर्ना लगायत समग्र सुधारको प्रक्रिया अवरुद्ध पारेका, भ्रष्टहरूलाई संरक्षण दिएका र अरु जिम्मेवार पदाधिकारीलाई ब्ल्याकमेलिङ गरेर राजीनामा समेत गर्न वाध्य पारेका तथा कार्यक्षेत्र नाघेर काठमाडौं विश्वविद्यालयको प्रवेश परीक्षामा हस्तक्षेप गर्न लगाएका अखिलयार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका प्रमुख आयुक्त लोकमानसिंह कार्कीमाथि तत्काल संसदले महाभियोगको प्रक्रिया अघि बढाओस्। र, सम्बन्धित आयुक्तहरूलाई पनि कारबाही गरियोस्।
- ३. माथेमा प्रतिवेदनको सुभाव विपरीत काठमाडौंमा खोल्ने भनेर प्रस्तावित प्रतिष्ठानसम्बन्धी हाल संसदमा विचाराधीन विधेयक तत्काल फिर्ता गरियोस्।
- ४. विगतमा भएका निम्न लिखित सम्झौता लगायत सबै सम्झौता अविलम्ब कार्यान्वयन गरियो:

 - त्रिवि चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानमा तत्काल वरिष्ठताका आधारमा ढीन नियुक्त गरियोस्।
 - अबको शैक्षिक सत्रदेखि मेरिटमा आधारित भर्ना, शुल्क र सिट सीमा लगायत बुँदाहरू कडाइका साथ कार्यान्वयन हुने व्यवस्था गरियोस्।
 - विश्वविद्यालयमा पदाधिकारी नियुक्तिमा राजनीतिक भागबण्डा अन्त्य गर्न शिक्षामन्त्रीको सट्टा दलीय सम्बद्धता नभएका विज्ञको नेतृत्वमा सर्च कमिटी बनाउने कानुनी व्यवस्था गरियोस्।
 - अनियमितता र भ्रष्टाचारमा मुछिएका आइओएम र त्रिविका पूर्वपदाधिकारीमाथि तत्काल छानबिन र कारबाही गरियोस्।

सहमति:

१. देहाय बम्मोजिमका चिकित्सा शिक्षा सुधारसम्बन्धी कार्यहरू गर्ने:
 - (क) (१) नं. मागको पहिलो बुँदाको सम्बन्धमा सरकारी शिक्षण संस्थाहरूमा चिकित्साशास्त्र विषयको अध्ययनका लागि कम्तीमा ५० प्रतिशत सिट संख्यामा निःशुल्क गर्ने विषय विधेयकमा समावेश रहेको र यसलाई पूर्व सम्झौता अनुसार क्रमशः वृद्धि गर्दै ७५ प्रतिशतसम्म पुऱ्याउने।
 - (ख) (१) नं. मागको दोस्रो बुँदाको सम्बन्धमा सबै प्रदेशमा कम्तीमा एउटा सरकारी मेडिकल कलेज पुऱ्याउने प्रावधान प्रस्तावित विधेयकमा समावेश गर्ने।

- (ग) (१) नं. मागको तेस्रो बुँदाको सम्बन्धमा विगतमा भएको सम्झौताको भावना अनुसार काठमाडौं उपत्यकाभित्र १० वर्षसम्म मेडिकल, डेन्टल र नर्सिङमा नयाँ सम्बन्धन नदिने र जारी भइसकेको मनशायपत्र नवीकरण सम्बन्धमा नेपाल सरकार र डा. गोविन्द केसीबीच मिति २०७२/५/१९ मा भएको सम्झौताको बुँदा न १(ख) पालना गर्ने।
- (घ) (१) नं. मागको चौथो बुँदाका सम्बन्धमा चिकित्सा शिक्षाको शुल्क र सिट संख्या निर्धारणको आधार चिकित्सा शिक्षा आयोगको क्षेत्राधिकारभित्र राखी सो आयोगले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेगरी प्रस्तावित विधेयकमा उल्लेख भइसकेको। विगतमा भएको सम्झौताको भावना अनुसार शिक्षण शुल्क र सिट संख्या भने नियमावलीमा समावेश गर्ने।
- (ङ) (१) नं. मागको पाँचौ बुँदाका सम्बन्धमा आगामी शैक्षिक सत्रदेखि केन्द्रीय प्रवेश परीक्षा लिने व्यवस्था गर्नका लागि सबै विश्वविद्यालय र स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानहरूमा रहेको कानुनी व्यवस्थालाई सम्बोधन गरी केन्द्रीय प्रवेश परीक्षा लिने व्यवस्थासम्बन्धी विषय प्रस्तावित चिकित्सा शिक्षा विधेयकमा समावेश गरी विधेयक पारित भएपछि कार्यान्वयन गर्ने।
- (च) प्रस्तावित विधेयकमा उल्लेखित परीक्षा सञ्चालन निर्देशनालयको नियमावली तर्जुमा गर्दा हाल परीक्षा लिने सबै विश्वविद्यालय र स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानका विज्ञतालाई उपयोग गर्ने प्रावधान समावेश गर्ने।
२. (२) नं. मागको सम्बन्धमा यो विषय संसदको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने देखिएको र यो विषयले संसदमा प्रवेश पाइसकेको जानकारी हुन आएकाले केही गर्न नपर्ने।
३. (३) नं. मागको सम्बन्धमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा सहकारी संस्था लिमिटेडद्वारा प्रस्तावित स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान अन्तर्गतको स्वयम्भुस्थित अस्पताल भवन र दहचोकस्थित बेसिक साइन्स भवन स्व. मनमोहन अधिकारीका नाममा सञ्चालन हुनेगरी विज्ञ टोलीको मूल्याकंका आधारमा कानुनसम्मत तरिकाले चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठानले खरिद गर्ने। सो प्रयोजनका लागि आवश्यक रकम नेपाल सरकारले चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठानलाई उपलब्ध गराउने।
- ४) विगतमा भएका सम्झौताका सम्बन्धमा:
- (क) (४) नं. मागको पहिलो बुँदाका सम्बन्धमा, त्रिवि चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानको डीन अविलम्ब नियुक्ति गर्नका लागि त्रिविका उपकुलपतिलाई सहकुलपतिबाट निर्देशन दिने।
- (ख) (४) नं. मागको दोस्रो बुँदाका सम्बन्धमा आगामी शैक्षिक सत्रदेखि मेरिटका आधारमा विद्यार्थी भर्ना गर्न र तोकिएको मापदण्ड अनुसारको

शुल्क लिने व्यवस्थ गर्न विगतमा भएको परिपत्रको स्मरण गराउदै शिक्षा मन्त्रालय र स्वास्थ्य मन्त्रालयले सम्बद्ध विश्वविद्यालय र स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानहरूलाई निर्देशन दिने। यसको प्रगति समय-समयमा सम्बन्धित मन्त्रालयलाई उपलब्ध गराउने।

- (ग) (४) नं. मागको तेस्रो बुँदाका सम्बन्धमा, सरकारी शिक्षण संस्थाहरूमा निःशुल्क स्नातकोत्तर गर्ने चिकित्सकहरूका लागि अध्ययनपछि अनिवार्य करारको अवधि सम्बन्धमा प्रस्तावित विधेयकमा व्यवस्था भए बमोजिम हुने।
- (घ) (४) नं. मागको चौथो बुँदाका सम्बन्धमा, यो विषयमा शिक्षा मन्त्रालयबाट सम्बन्धित निकायमा कारबाहीका लागि पठाइसकिएको।

कैफियत:

आठौं पटकको अनशनमा डा. केसीले राजनीतिक मुद्दालाई पनि पुरानासँग मिसाएर अघि बढे। चिकित्सा शिक्षा क्षेत्रमा अनावश्यक दुःख दिएको भन्दै अखित्यारका तत्कालीन प्रमुख आयुक्त लोकमान सिंह कार्कीलाई महाअभियोग लगाउनुपर्ने केसीको प्रमुख माग थियो। यसपटक पनि सरकारसँग सम्झौता गरिएका पुरानो विषयलाई कार्यान्वयन गर्ने विषयमा सहमति भयो।

नवाँ अनशन

मिति:

२०७३ असोज १०-२२ गतेसम्म

सरकारको नेतृत्व:

प्रधानमन्त्री-पुष्पकमल दाहाल

स्वास्थ्यमन्त्री-गगनकुमार थापा

शिक्षामन्त्री-धनिराम पौडेल

माग:

१. चिकित्सा शिक्षा ऐन संसदको जारी अधिवेशनबाट पारित गर्नुपर्ने।
२. अखित्यार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका प्रमुख लोकमानसिंह कार्की र आयुक्त राजनारायण सिंहलाई महाअभियोग लगाउनुपर्ने।
३. चिकित्सा शिक्षाको शुल्क माथेमा कार्यदलले सुझाए अनुसार लिनुपर्ने र त्यसपछि शुल्क समायोजनका लागि बनाइएको समिति खारेज गर्नुपर्ने।

४. चिकित्सा शिक्षा अध्ययन संस्थान (आइओएम) मा वरिष्ठताका आधारमा डीन नियुक्त गर्नुपर्ने, विचाराधीन विधेयक संसदबाट फिर्ता लिनुपर्ने र आइओएमका भ्रष्टाचारीमाथि छानबिन र कारबाही गर्नुपर्ने, चिकित्सा शिक्षामा सुधार गर्नुपर्ने।

सहमति:

२०७२ असोज १२ गते सुरु भएको केसीको नवाँ अनशनको बेला दशै नजिकिदै थियो। सरकारले माग पूरा गर्ने चासो देखाएन। कार्कीमाथिको महाभियोग यसपटक पनि उनको एजेण्डामा थियो। सरकारसँग वार्तामा कुरा नमिले पनि १२ दिनपछि दशैसम्मका लागि उनले अनशन स्थिगित गरे।

पूरा भएका माग:

नवाँ पटकको यो अनशनमा चिकित्सा शिक्षा विधेयक तत्काल संसदमा पेश गर्ने र एमबीबीएस अध्ययनका लागि अधिकतम शुल्क ३५ लाख रुपियाँ कायम गर्ने उनको माग थियो। वार्ताबाट उनका मागहरू सम्बोधन गर्ने सम्भौता भयो।

दशै अनशन

मिति:

२०७३ कात्तिक २८-मझसिर १९ गते

सरकारको नेतृत्व:

प्रधानमन्त्री-पुष्पकमल दाहाल

स्वास्थ्यमन्त्री-गगनकुमार थापा

शिक्षामन्त्री-धनिराम पौडेल

माग:

- वरिष्ठताका आधारमा तत्काल आइओएममा डीन नियुक्त गरियोस्, साथै नियुक्तिमा चलखेल गर्ने त्रिवि उपकुलपति तीर्थ खनियाँलाई बर्खास्त गरियोस्।
- एमबीबीएस र बीडीएस कार्यक्रमको शुल्क अधिल्लो साल कार्यान्वयनमा आएभै (एमबीबीएस: उपत्यकाभित्र ३५ लाख, उपत्यकाबाहिर ३८ दशमलब ५ लाख, विडिएस: २० लाख) यो वर्ष पनि कायम गर्न तत्काल विश्वविद्यालय हरूलाई निर्देशन दिइयोस्।
- आइओएमलाई पूर्ण स्वायत्तता संस्था बनाइयोस्। त्यसो नहुन्जेल पहिलेको सहमतिबमोजिम अधिकतम आर्थिक, प्रशासनिक र शैक्षिक स्वायत्ततालाई पूर्ण कार्यान्वयनमा ल्याइयोस्।

४. चिकित्सा शिक्षा ऐन नआउदै विस्तारित कार्यक्रम वा अन्य कुनै बहानामा नयाँ मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन नदिइयोस्।
५. संसदबाट चिकित्सा शिक्षा ऐन पारित गर्दा हामीले सुझाएका संशोधनहरू समेटेर तथा माथेमा प्रतिवेदन र विगतका सम्भौता अनुकूल हुने गरी पारित गरियोस्। सरकारी शिक्षण संस्थाहरूमा शतप्रतिशत सिट निःशुल्क (दुर्गममा र सरकारी विद्यालयहरूमा अध्ययन गरेका विद्यार्थीहरू र समाजमा अपेक्षित वर्गका लागि केही सिट सुरक्षीत हुनेगरी) गरियोस्।
६. अछित्यार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका प्रमुख आयुक्त लोकमानसिंह कार्कीमाथि महाभियोग प्रक्रिया निष्कर्षमा पुऱ्याएर उनलाई जवाफदेही बनाइयोस् तथा मेडिकल शिक्षामा अझै बढी अनियमिततामा संलग्न आयुक्त राजनारायण पाठकमाथि समेत तत्काल छानविन अघि बढाइयोस्।
७. जयराम गिरी समितिले दोषी ठहर्याएका आइओएमका पूर्व पदाधिकारीलाई तत्काल कारबाही गरियोस्। मेडिकल शिक्षामा भएका अनियमिततामाथि छानविन गर्न न्यायिक जाँचबुझ आयोग पुनःगठन गरेर त्यसको कार्यक्षेत्रमा विभिन्न विश्वविद्यालय र प्रतिष्ठानमा परीक्षाका क्रममा भएका धाँधली एवम् अनियमितता, वीपी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानका पदाधिकारीहरूले गरेका अनियमितता समेत समावेश गरियोस्।
८. विश्वविद्यालयका पदाधिकारी नियुक्त गर्नका लागि बन्ने सर्च कमिटी शिक्षा मन्त्रीको नभई स्वतन्त्र विज्ञको नेतृत्वमा हुने कानुनी व्यवस्था गर्ने विगतको सम्भौता तत्काल कार्यान्वयन गरियोस्।
९. प्रत्येक प्रदेशमा कम्तीमा एक सरकारी मेडिकल कलेज खोल्ने सम्भौता तुरन्त कार्यान्वयन गरियोस्।

सहमति:

१. चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानमा नयाँ ढीन नियुक्ति भइसकेको।
२. सबै विश्वविद्यालय र प्रतिष्ठानको प्राङ्गिक मर्यादा कायम हुनेगरी संरचनामा परिवर्तन गर्न र प्राङ्गिक विशिष्टता तथा योग्यताका आधारमा सम्बन्धित संस्थाका सभा (सिनेट) बाट पदाधिकारी नियुक्ति गर्न मौजुदा कानुनमा आवश्यक परिवर्तन गर्ने मागका सन्दर्भमा तीन महिनाभित्र मस्यौदा तयार गरी कुलपति समक्ष पेश गर्न विश्वविद्यालय अनुदान आयोगका अध्यक्षको संयोजकत्वमा उच्चस्तरीय समिति १५ दिनभित्र गठन गर्ने।
३. नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्, सामाजिक समितिको मिति २०७२/०५/३१ को बैठकको निर्णयको बुदा नं. ६ बमोजिम शैक्षिक वर्ष २०७३/७४ का लागि एमबीबीएसतर्फ

उपत्यकाभित्र ३८ लाख ५० हजार र उपत्यका बाहिर ४२ लाख ४५ हजार रुपियाँ र बीडीएसतर्फ १९ लाख ३२ हजार ६ सय १२ रुपियाँ शुल्क कायम गर्ने। चिकित्सा शिक्षा आयोग गठन भई आयोगले शुल्क तोकेको अवस्थामा बाहेक यही शुल्क दर शैक्षिक वर्ष २०७४/७५ का लागि पनि कायम गर्ने। शैक्षिक वर्ष २०७४/७५ देखि विद्यार्थीले चिकित्सा शिक्षाको स्नातक र सोबन्दा माथिका तहमा केन्द्रीय योग्यताक्रम अनुसार भर्ना हुँदा कलेजलाई बुझाउनुपर्ने शुल्कको पहिलो किस्ता सम्बन्धित विश्वविद्यालय वा प्रतिष्ठानको बैंक खातामा सोभै बुझाउने व्यवस्था गर्ने।

४. नेपाल सरकारका सचिव, शिक्षा मन्त्रालयल र आइओएमका डीनबीच मिति २०७०/११/३ मा सम्पन्न सम्झौताको खण्ड (क) को बुँदा अनुसार “त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतको संस्थानसँग प्रस्ताव माग गरी उक्त प्रस्ताव २१ दिनभित्र विश्वविद्यालयको सभामा पेश गर्ने व्यवस्थाका लागि विश्वविद्यालयका उपकुलपतिलाई मिति २०७०/११/२ मा लेखी पठाइसकिएको” मा उक्त विषयमा उठान गरिएका कार्यहरू तत्काल कार्यान्वयन गर्न सहकुलपतिले त्रिभुवन विश्वविद्यालयलाई पुनःनिर्देश गर्ने।
५. राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा विधेयक, २०७३ पारित नहुन्जेल नयाँ मनसायपत्र जारी गर्ने, पुराना आशयपत्रको नवीकरण गर्ने, नयाँ मेडिकल कलेजलाई सम्बन्धन दिने र विस्तारित कार्यक्रमको अनुमति दिने कार्य नगर्ने र उक्त विधेयक पारित भएपछि सोही ऐनले व्यवस्था गरे बमोजिम हुने।
६. राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा विधेयक, २०७३ व्यवस्थापिका संसद समक्ष पेश भई विचारधीन रहेको हुँदा संशोधन योग्य विषयक व्यवस्थापिका संसदबाट नै सम्बोधन हुने। दुर्गम र सरकारी विद्यालयमा अध्ययन पूरा गरेका विपन्न विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति ऐन, २०२१ बमोजिम प्रदान भई आएकोमा थप सुचिश्चितता गर्ने। सार्वजनिक शिक्षण संस्थाहरूका चिकित्सा शिक्षाका स्नातक तहमा हाल ५० प्रतिशत सिटमा निःशुल्क अध्ययन गर्ने व्यवस्था गर्ने र यस्ता निःशुल्क सिट सङ्ख्या क्रमशः शतप्रतिशत पुऱ्याउने।
७. महाअभियोगको विषय व्यवस्थापिका संसदको क्षेत्राधिकारभित्र रहेको।
८. पूर्वशिक्षा सचिव जयराम गिरीको संयोजकत्वमा चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान, महाराजगञ्जका सम्बन्धमा गरिएको छानबिन प्रतिवेदनमा कारबाहीको सिफारिस गरेको विषय अखित्यार दुरुपयोग अनुसन्धान, आयोगसँग सम्बन्धित देखिएको आधारमा मिति २०६७/१/२९ मा अखित्यार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग समक्ष लेखी पठाइएकोमा सो सम्बन्धमा आवश्यक कारबाहीका लागि अखित्यार

दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग समक्ष पुनः लेखी पठाउने।

९. मेडिकल र डेन्टल कलेजहरूको सम्बन्धन (विस्तारित तथा नयाँ कार्यक्रम समेत), परीक्षा, शुल्क र सिट संख्या निर्धारण लगायत अन्य कार्यक्रम सम्बन्धमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, काठमाडौं विश्वविद्यालय र नेपाल मेडिकल काउन्सिलका पदाधिकारीबाट हालसम्म भएर गरेका काम कारबाही तथा विपि कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान अन्तर्गत चिकित्सा शिक्षाका परीक्षा र विद्यार्थी भर्नामा भएका विवादित गतिविधि समेतका विषयमा जाँचबुझ गरी आवश्यक कारबाहीका लागि नेपाल सरकारलाई तीन महिनाभित्र प्रतिवेदन दिन दुई जना विज्ञासहितको एक उच्चस्तरीय न्यायिक समिति १५ दिनभित्र गठन गर्ने।
१०. एक प्रदेशमा कम्तीमा एक सरकारी मेडिकल कलेज स्थापना गर्ने नीति अनुरूप हालसम्मको अवस्था देहाय बमोजिम रहेकाले यी मेडिकल कलेजहरूको क्षमता बढ्दि र नयाँ कार्यक्रम सञ्चालनका लागि स्पष्ट कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।

प्रदेश नं. - १

शिक्षण संस्था- विपि कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिस्थान
स्थान- धरान, सुनसरी
अवस्था - सञ्चालनमा रहेको।

प्रदेशन नं. - २

शिक्षण संस्था- बर्दिवास मेडिकल कलेज
स्थान- बर्दिवास, महोत्तरी
अवस्था- आर्थिक वर्ष ०७३ र ७४ को बजेट वक्तव्यको प्रकरण नं. २२४ मा उल्लिखित एक प्रदेश एक मेडिकल कलेजको अवधारणा अनुरूप प्रदेश नं. २ को बर्दिवासमा मेडिकल कलेज स्थापनका लागि आवश्यक जग्गा तथा अन्य पूर्वाधार पहिचान, स्थानीय स्तरमा समन्वय र सम्भाव्यता समेतको अध्ययन गरी शिक्षा मन्त्रालयमा विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन पेश गर्ने गरी प्रारम्भिक कार्य समिति गठन गरिएको।

प्रदेश नं. - ३

शिक्षण संस्था- पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान ललितपुर, चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान
स्थान- वीर अस्पताल, काठमाडौं, त्रिवि शिक्षण अस्पताल, महाराजगञ्ज काठमाडौं र ललितपुर

अवस्था- सञ्चालनमा रहेको।

गण्डकी प्रदेश

शिक्षण संस्था- पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान

स्थान- पोखरा, कास्की

अवस्था- स्वास्थ्य मन्त्रालय मार्फत पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान सञ्चालनमा रहको।

पूरा भएका मागः

दशौं अनशनमा आठ बुँदे माग राख्दै केसीले अछितयारका तत्कालीन प्रमुख आयुक्त लोकमान सिंह कार्कीमाथिको महाभियोग निष्कर्षमा पुन्याउनुपर्ने र विगतमा भएका सम्भौता कार्यान्वयन गर्न माग गरे। नौ बुँदे सम्भौता भएसँगै डा. केसीले अनशन तोडे।

प्रक्रिया थालिएको/नथालिएको: बर्दिवास मेडिकल कलेज- आर्थिक वर्ष ०७३/७४ को बजेट वक्तव्यको प्रकरण नं. २२४ मा उल्लिखित एक प्रदेश एक मेडिकल कलेजको अवधारणा अनुरूप प्रदेश नं. २ को बर्दिवासमा मेडिकल कलेज स्थापनका लागि आवश्यक जग्गा तथा अन्य पूर्वाधार पहिचान, स्थानीय स्तरमा समन्वय र सम्भाव्यता समेतको अध्ययन गरी शिक्षा मन्त्रालयमा विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन पेश गर्नेगरी प्रारम्भिक कार्यसमिति गठन गरिएको।

अहिले केसीको समर्थनमा भएका सबै जसो सडक आन्दोलनको अग्रपङ्किमा नेतृत्व दिई रहेका तत्कालीन स्वास्थ्य मन्त्री गगन थापाले त्यसबेला केसीका सबै माग पूरा गरी तत्काल कार्यान्वयनमा लैजान आश्वासन दिए। त्यो आश्वासन आश्वासनमै सिमित रह्यो।

आर्थिक वर्ष २०७५/२०७६ को बजेटमा सातै प्रदेशमा मेडिकल खोल्न बजेट विनियोजन गरिएको छ।

एधारौं अनशन

मिति:

२०७४ साउन ९-२८ गते

सरकारको नेतृत्वः

प्रधानमन्त्री-शेरबहादुर देउवा

स्वास्थ्यमन्त्री-दीपक बोहोरा

शिक्षामन्त्री-गोपालमान श्रेष्ठ

मागः

- त्रिवि शिक्षण अस्पतालको शैक्षिक कार्यक्रम र सेवा प्रवाहका सम्पूर्ण आर्थिक भार राज्यले व्यहोनुपर्ने।
- नर्स, आवासीय चिकित्सक, विद्यार्थीहरू तथा चिकित्सकका लागि नयाँ आवास तथा छात्रावासको व्यवस्था गर्नुपर्ने।
- अस्पतालको औषधि पसल विस्तार र सही व्यवस्थापन गरेर अस्पतालमा आएका सबै बिरामीलाई सस्तो र गुणस्तरीय औषधि उपलब्ध गराउनुपर्ने।
- संविधानमा लेखिएबमोजिम सबैखालका इमर्जेन्सी सेवा पूर्ण रूपमा निःशुल्क गर्नुपर्ने।
- शौचालयहरू थप्ने, सरसफाइका लागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्था गर्नुपर्ने।
- चिकित्सा शिक्षा विधेयक जस्ताको त्यस्तै संसद्बाट चाँडो पास गराउनुपर्ने।
- चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान (आइओएम) लाई त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट स्वायतत्ता गराउनु पर्ने।

सहमति:

बाढी पहिरोका कारण देशमा सर्जित असहज परिस्थितिको कारण देखाउदै अनशन स्थगित।

कैफियतः

एधारौं अनशनमा केसीले चिकित्सा शिक्षा आयोग नबनुन्जेलसम्म मेडिकल शिक्षा सबै तहको शुल्क विश्वविद्यालयले नभई सरकारले तोक्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने, सरकारी निर्देशन र अदालतले आदेश अटेरी गर्ने मेडिकल कलेजको सम्बन्धन तत्काल खारेज गरिनुपर्ने, एमडी, एमएस र एमडीएस तहको शुल्क त्यही शैक्षिक सत्रदेखि लागु हुने गरी काठमाडौं विश्वविद्यालयले जस्तै सबै निजी कलेजमा २२ लाख कायम गरिनुपर्ने माग राख्ये। ११ पटक अनशन बसेका डा. केसीलाई भेट्न पदीय मर्यादासमेत भुल्दै तत्कालीन

राष्ट्रपति डा. रामवरण यादवसमेत पुगे। उनले डा. केसीका सबै माग पूरा गर्ने वाचा समेत गरे।

बाह्रौँ अनशन

मिति:

२०७४ असोज ९-११ गते

सरकारको नेतृत्व:

प्रधानमन्त्री-शेरबहादुर देउवा
स्वास्थ्यमन्त्री-दीपक बोहोरा
शिक्षामन्त्री-गोपालमान श्रेष्ठ

माग:

१. व्यवस्थापिका-संसदबाट बहुचर्चित एवं बहुप्रतिक्षित राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा विधेयक, २०७४ लाई संशोधनसहित पारित गर्नुपर्ने।
२. माथेमा प्रतिवेदन र आफ्ना सुझावलाई समेत समावेश गरी चिकित्सा शिक्षा ऐन पारित गर्नुपर्ने,
३. सरकारले निर्धारण गरेअनुसार नै काठमाडौं विश्वविद्यालयले एमबीबीएसको शुल्क लिनुपर्ने, त्रिविवि पदाधिकारीलाई पदबाट बर्खास्त गर्नुपर्ने।
४. बर्खास्त गरिएका नेपाल आयल निगमका कार्यकारी प्रमुखमाथि छानबिन गरी हिनामिना गरिएको भए सो रकम उसुलउपर गर्नुपर्ने,
५. कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानको पठनपाठन तत्काल शुरू हुनुपर्ने,
६. देशका विभिन्न भागमा मेडिकल कलेज स्थापना गर्ने कार्य अगाडि बढाउनुपर्ने र
७. नेपाल चिकित्सक संघले उठान गरेका माग पूरा गर्नुपर्ने।

सहमति:

दशैँको समय भएकाले अनशन स्थगित

तेह्रौँ अनशन

मिति:

२०७४ असोज १९ - कात्तिक १ गते

सरकारको नेतृत्व:

प्रधानमन्त्री-शेरबहादुर देउवा
स्वास्थ्यमन्त्री-दीपक बोहोरा
शिक्षामन्त्री-गोपालमान श्रेष्ठ

माग:

- १) माथेमा प्रतिवेदन तथा हाम्रा सुझावअनुरूप परिमार्जन गरेर तत्काल चिकित्सा शिक्षा ऐन पारित गरियोस्।

- २) मेडिकल माफियासितको मिलेमतोमा एमबीबीएसका लागि सरकारले तोकेको भन्दा दशौं लाख बढी शुल्क अवैध रूपमा निर्धारण गर्ने काठमाडौं विश्वविद्यालयको निर्णय तत्काल खारेज गरी सरकारले तोकबमोजिम एमबीबीएसका लागि रु ३८,५०,००० (काठमाडौं उपत्यकाभित्र), रु ४२,४५,००० (उपत्यकाबाहिर) तथा बीडीएसका लागि रु १९,३२,६१२ कायम गरियोस्। माफियासित मिलेमतो गरेर अरबौंको चलखेल गर्ने दिन राजेन्द्र कोजुलाई तत्काल बर्खास्त गरियोस्। त्रिविअन्तर्गतका निजी मेडिकल कलेजमा स्नातकोत्तरको शुल्क रु २२,५०,००० कायम गरियोस्।
- अनियमितापूर्वक धेरै शुल्क तोक्ने तथा खाली भवनलाई एमबीबीएसको सम्बन्धन दिने त्रिविपदाधिकारीहरूलाई बर्खास्त गरी कारबाही गरियोस्। आइओएमबाट त्रिविले खोसेर लगेका अधिकारहरू तत्काल फिर्ता गरियोस्।
- ३) बर्खास्त गरिएका आयल निगमका प्रमुखमाथि छानविन गरेर उनले हिनामिना गरेको अबौं रुपियाँ असलउपर गर्दै कारबाही गरियोस्। सोही भ्रष्टाचार काण्डमा उनीसित मिलेर भ्रष्टाचार गर्ने सबै तहका व्यक्तिहरू तथा भ्रष्टाचार गरेको पुष्टि भएर पनि कारबाहीमा नपरेका अन्य सार्वजनिक संस्थान, परिषद् र संस्थाका पदाधिकारीहरूमाथि समेत तत्काल पदच्युत गरेर छानविन तथा कारबाही गरियोस्।
- ४) कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानमा तत्काल अध्ययन-अध्यापन शुरु गर्ने गरी बजेट तथा अन्य व्यवस्था गरियोस्।
५. कैलाली र दाढ़का सरकारी मेडिकल कलेजको काम शीघ्र अघि बढाइयोस्। डोटी-डेल्धुरा, धनुष-महोत्तरी, उदयपुर, पाँचथर-तेहथुम आदि ठाउँमा तत्काल सरकारी मेडिकल कलेज खोल्ने प्रक्रिया अघि बढाइयोस्।

सहमति:

१. सरकारले चिकित्सा शिक्षा विधेयक सरकारले अध्यादेशबाट ल्याउने।
२. त्रिभुवन र काठमाडौं विश्वविद्यालयका पदाधिकारीलाई छानविनको निम्नि प्रक्रिया सुरु गर्ने काठमाडौं विश्वविद्यालयको शुल्क घोटालामा आरोपित पदाधिकारी तथा काठमाडौं नेसनल कलेजलाई सम्बन्धन दिइएको प्रकरणमा मुछिएका त्रिविपदाधिकारीलाई छानविन थाल्ने। सरकारतर्फबाट गौरीबहादुर कार्कीलाई छानविनमा पठाउने।
३. चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान (आइओएम) मा पोस्ट ग्रायजुएटको शुल्क कटौती गर्ने। हाल ३१ लाख रुपियाँ लाग्दै आएकोमा २३ लाख लिने।

४. भूगोल र जनसंख्याका आधारमा इलाम, उदयपुर र डडेल्धुरामा खोल्ने। यसका लागि आगामी मन्त्रिपरिषद्ले मेडिकल कलेज खोल्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरी बजेट दिने।
 ५. सीटीइभीटीबाट सम्बन्धन दिँदा भूगोल, जनसंख्या र आवश्यकताका आधारमा नक्सांकन गरी पूर्वाधार मापदण्ड पूरा गरेको खण्डमा मात्र सम्बन्धन दिने।
- पूरा भएका माग:** केसीको माग अनुसार नेपाल सरकारद्वारा २०७४ कार्तिक २४ गते राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश जारी।

प्रक्रिया थालिएको/नथालिएको: माग पूरा

कैफियतः

- चिकित्सा शिक्षासँग सरोकार नै नभएको बर्खास्त गरिएका आयल निगमका प्रमुखमाथि छानविन गरेर उनले हिनामिना गरेको अबौं रूपियाँ असुलउपर गर्दै कारबाहीको माग।
- भ्रष्टाचार काण्डमा उनीसित मिलेर भ्रष्टाचार गर्ने सबै तहका व्यक्तिहरू तथा भ्रष्टाचार गरेको पुष्टि भएर पनि कारबाहीमा नपरेका अन्य सार्वजनिक संस्थान, परिषद् र संस्थाका पदाधिकारीहरूमाथि समेत तत्काल पदच्युत गरेर छानविन तथा कारबाही गरियोस्।

चौधौं अनश्वन

मिति: २०७४ पुस २४-पुस २९ गते

सरकारको नेतृत्वः प्रधानमन्त्री-शेरबहादुर देउवा
स्वास्थ्यमन्त्री-दीपक बोहोरा
शिक्षामन्त्री-गोपालमान श्रेष्ठ

मागः

- पदीय मर्यादाविपरीत न्यायालयमा भ्रष्टाचार संस्थागत गर्ने तथा न्यायलाई विक्रीको विषय बनाउने भ्रष्ट प्रधान न्यायधीश गोपाल पराजुलीद्वारा पदबाट तत्काल राजीनामा गरियोस्। तत्पश्चात उनका भ्रष्ट क्रियाकलापहरूमाथि छानविन र कारबाही गरियोस्।
- चिकित्सा शिक्षा आयोग तत्काल गठन गरियोस्।
- आइओएमका डीनमा विधिवत रूपमा वरिष्ठताका आधारमा नियुक्त भएका व्यक्तिलाई कायम गरियोस्। माफिया डिनको पुनर्व्याप्ति तुरन्त खारेज गरियोस्।

- मेडिकल माफियासितको मिलेमतोमा अवैध रूपमा खाली भवनलाई सम्बन्धन दिने, आइओएमको अधिकार नाजायज रूपमा खोसेर दुरुपयोग गर्ने तथा दलीय भागबण्डाबाट नियुक्त भएका त्रिवि पदाधिकारीहरूलाई बर्खास्त गरियोस्।
- त्रिवि शिक्षण अस्पताल सुधारसम्बन्धी हामीले राखेका मागहरू पूरा गरियोस्।

सहमति:

- १) चिकित्सा शिक्षा अध्यादेशको दफा ५ बमोजिमको चिकित्सा शिक्षा आयोगलाई पूर्णता दिन दफा २३ बमोजिमको सिफारिस समिति आजको मितिले ७ दिनभित्र गठन गर्ने।
- २) श्री सर्वोच्च अदालतको मिति २०७४/९/२३ गतेको मुद्दा नं ०७०-WO-०५७१ को उत्प्रेषण मुद्दामा आदेश हुँदा “जहाँसम्म हाल नियुक्त भएका प्रा.डा. जगदीशप्रसाद अग्रवालको नियुक्ति छ, सो नियुक्तिलाई गैरकानुनी हो भन्ने पुष्टि गर्ने आधार नभएको भनी गरिएको आदेश अनुसार नै निज डिन अग्रवालको नियुक्ति वैध भएको हुँदा निजको नियुक्तिलाई नै निरन्तरता दिन त्रिभुवन विश्वविद्यालयका कुलपतिमार्फत सम्बन्धित निकायलाई निर्देशन दिने।
- ३) त्रिवि चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान (आइओएम)को खोसिएको अधिकार फिर्ता गर्ने सम्बन्धमा यस अगाडि गरिएका सम्भौताहरू कार्यान्वयन गर्न त्रिभुवन विश्वविद्यालयका कुलपतिले यथाशीघ्र र यथोचित कदम लिने। आइओएमको अधिकार फिर्तासम्बन्धी त्रिवि नियमावली संशोधन गर्नका लागि तत्काल त्रिवि सभा (सिनेट)को विशेष बैठक बोलाउने।
- ४) त्रिवि शिक्षण अस्पताल सुधारसम्बन्धी मागसम्बन्धमा त्रिवि शिक्षण अस्पतालको भौतिक पूर्वाधारको सुधार र अभिवृद्धि, जनशक्तिको उचित व्यवस्था, सर्वसाधारणलाई दिइने सेवा र सुविधामा विस्तारका लागि आइओएम ढीन कार्यालयले राख्ने विस्तारित प्रस्तावमा नेपाल सरकार, स्वास्थ्य मन्त्रालयले आवश्यक आर्थिक व्यवस्था गर्ने।
- ५) डा. गोविन्द केसीले आमरण अनशनको कार्यक्रम अन्त गर्ने।

पूरा भएका माग:

सर्वोच्चको आदेश अनुसार नै ढीनमा डा. जगदीशप्रसाद अग्रवालको नियुक्ति भएको हुँदा उनकै नियुक्तिलाई निरन्तरता दिन कुलपतिमार्फत निर्देशन दिने।

प्रक्रिया थालिएको/नथालिएको:

- चिकित्सा शिक्षा आयोगलाई पूर्णता दिन ७ दिनभित्र सिफारिस समिति गठन गर्ने भनिएकामा सो नभएको।

- त्रिवि चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानको खोसिएको अधिकार फिर्ता गर्ने बारे नियमावली संशोधन गर्न तत्काल त्रिवि सभाको विशेष बैठक बोलाउने भनिए पनि बोलाएको पाइएन।

कैफियतः

- यो अनशनमा डा. केसीले पदीय मर्यादाविपरीत न्यायालयमा भ्रष्टाचार संस्थागत गर्ने तथा न्यायलाई बिक्रीको विषय बनाएको आरोपमा प्रधानन्यायधीश गोपाल पराजुलीले पदबाट तत्काल राजीनामा गरून् भन्ने माग राख्ये। उनका पुराना माग पनि यथावत नै थिए। सरकारसँग पाँच बुँदै सहमति भएपछि डा. केसीले अनशन तोडेका थिए। यहाँसम्म केसीका माग देउवा सरकारको कुनै ठूलो सरोकार थिएन। तत्काल सम्बोधन गर्न सकिने मुद्दा पनि असरल्ल नै थिए। खाली बदलिँदो राजनीतिक परिवेशका कारण लोकमानसिंह कार्की माथि महाअभियोग दर्ता गरियो। तर त्यो केसीको माग सम्बोधन गर्न दर्ता भएको थिएन।
- जन्म मिति विवादमा सर्वोच्च अदालतका महान्यायाधीश गोपाल पराजुली विवादित हुँदै पदमुक्त भए। तर, परिस्थिति फेरिइसकेको थियो। दुई ठूला कम्युनिष्ट पार्टी ऐमाले र माओवादीले असोज १७ वाम गठबन्धन घोषणा गर्दै संयुक्त चुनाव लड्नेदेखि पार्टी एकतासम्म गर्ने निर्णय गरिसकेका थिए। देउवा सरकारले विगत सात पटकसम्म केही नगरे पनि निर्वाचनमा मुख्यमान लोकप्रिय होइने र पछि बन्ने सरकारलाई अप्द्यारो पार्ने नियतबस नै चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश कातिक ७ गते जारी गच्यो। देउवा सरकारको त्यही अध्यादेश १५ औँ अनशनको कारक हो।

पन्द्री अनशन

मिति:

२०७५ असार १६ गतेदेखि साउन १० गतेसम्म

सरकारको नेतृत्वः

प्रधानमन्त्री-केपी शर्मा ओली

स्वास्थ्यमन्त्री-उपेन्द्र यादव

शिक्षमन्त्री-गिरीराजमणि पोखरेल

मागः

१. चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश प्रतिस्थापन विधेयक तत्काल संसद्या पेस गरेर स्नातकोत्तर तहपछि सेवा अवधिबाहेक बाँकी बुँदाहरूमा कुनै परिवर्तन नगरी यथार्थ रूपमा पारित गरियोस्। तत्पश्चात् अविलम्ब चिकित्सा शिक्षा आयोगलाई कार्यकारी उपाध्यक्षसहित पूर्णता दिएर मात्र साभा प्रवेश परीक्षा सञ्चालनलगायतका काम सुचारू गरियोस्।

२. कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानमा अविलम्ब एमबीबीएसलगायत स्नातक तहका विद्यार्थी भर्ना गर्ने गरी पूर्वाधार र जनशक्ति कायम गरियोस्। राप्ती स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान र गेटा मेडिकल कलेजको काम शीघ्र अधि बढाइयोस्। पाँचथर इलाम, डडेलधुरा, डोटी र उदयपुरमा सरकारी मेडिकल स्थापना गरियोस्।
३. माइटीघर मण्डला क्षेत्रमा प्रदर्शन निषेध गर्ने निर्णय तत्काल सदाका लागि फिर्ता गरियोस्।
४. चिकित्सा शिक्षासम्बन्धी न्यायिक जाँचबुझ आयोगले दोषी ठहन्याएका पदाधिकारीलाई आयोगको सिफारिसबमोजिम कारबाही गरियोस्। त्रिविले खोसेका अधिकारहरू आइओएममा फिर्ता गर्दै आइओएमलाई थप स्वायत्तता दिइयोस्।
५. विश्वविद्यालय अनुदान आयोगका अध्यक्षको संयोजकत्वमा बनेको पदाधिकारी मापदण्ड निर्धारण समितिको प्रतिवेदन कार्यान्वयन गरियोस्।
६. कथित छात्रवृत्ति व्यवस्थापन तथा परिचालन कार्यविधि २०७५ खारेज गरी चिकित्सा शिक्षा ऐनमा स्नातकोत्तर तहको छात्रवृत्तिपछि २ वर्ष अनिवार्य सेवाको व्यवस्था गरियोस्। आमागी शैक्षिक सत्रदेखि सबै संस्थामा समेत चिकित्साको स्नातकोत्तर तह नि:शुल्क गरियोस्।
७. पठनपाठन ठप्प भइसकेको जानकी मेडिकल कलेजका विद्यार्थीलाई उचित व्यवस्थापन गर्दै विद्यार्थीलाई अलपत्र पार्नमा जिम्मेवार व्यक्तिहरूलाई तत्काल कारबाही गरियोस्। तथा प्रदेश २ मा सरकारी मेडिकल कलेज खोल्ने काम तत्काल सुरु गरियोस्।
माग १ र ६ का सम्बन्धमा डा. गोविन्द केसीले उठाउनु भएका राष्ट्रियचिकित्सा शिक्षा विधेयकमा संशोधन गर्ने विषयका सम्बन्धमा संसदीय प्रक्रियाबमोजिम देहायका बुँदाहरूमा भएको सहमतिहरू टुड्गोमा पुऱ्याउन सरकार प्रतिबद्ध छ। सहमतिका यी विषयहरू सङ्घीय संसदबाट संसदीय प्रक्रिया पुर्याई यथाशक्य/यथाशीघ्र टुड्गाउन सरकारले आवश्यक पहल गर्नेछ।

सहमति:

- १) प्रस्तावनामा थप गरिनुपर्ने: चिकित्सासम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तर्जुमा उच्चस्तरीय कार्यदलको प्रतिवेदन, २०७२ को मर्म र भावना तथा अन्य कार्यदलको प्रतिवेदन समेतलाई दृष्टिगत गरी
- २) दफा २ (च) मा भएको “चिकित्सा शिक्षा” को परिभाषा परिमार्जन गरिनुपर्ने: “चिकित्सा शिक्षा” भन्नाले स्वास्थ्य पेशासम्बन्धी सबै विद्या र तहका शिक्षा (हेल्थ प्रोफेसनल एजुकेशन) सम्भनुपर्छ।

- ३) दफा २ (ध) “सार्वजनिक शिक्षण” संस्थाको परिभाषामा थप्नुपर्ने: “प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्”
- ४) दफा २ को परिभाषा खण्डमा परिषद्को परिभाषा थप्नुपर्ने: “परिषद्” भन्नाले प्रचलित कानुनबमोजिम स्थापना भएको प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् सम्झनुपर्छ।
- ५) दफा २ को परिभाषा खण्डमा प्रशिक्षकको परिभाषा थप्नुपर्ने: “प्रशिक्षक” भन्नाले शिक्षण संस्थाको प्रमाणपत्र तहमा अध्यापन गर्न नियुक्त व्यक्ति सम्झनुपर्छ।
- ६) दफा ५.१ मा थप गरिनुपर्ने:
- उपाध्यक्ष, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्
 - अध्यक्ष, विश्वविद्यालय अनुदान योग
 - अध्यक्ष, आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्
 - अध्यक्ष नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्
 - अध्यक्ष नेपाल नर्सिङ परिषद्
 - अध्यक्ष, नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद्
 - अध्यक्ष नेपाल फार्मेसी काउन्सिल
 - स्वास्थ्यसम्बन्धी राष्ट्रिय तहका मेडिकल तथा नर्सिङलगायतका आधिकारिक पेशागत सङ्गठनका अध्यक्षहरूमध्येबाट कम्तिमा एक जना महिलासहित २ जना
 - मेडिकल र डेन्टलबाहेकका निजी शिक्षण संस्था सञ्चालकहरूको राष्ट्रिय स्तरको आधिकारिक सङ्गठनका अध्यक्ष
 - नागरिक समाजका लब्ध प्रतिष्ठित एक महिलासहित २ जना
- ७) दफा ६ (ख) मा निम्नबमोजिम परिमार्जन गर्ने: सङ्घ तथा प्रदेश तहका चिकित्सा शिक्षाको सबै तह तथा विधाको मापदण्ड र स्तरसम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड निर्धारण गर्ने
- ८) दफा ६ (च) मा निम्नबमोजिम परिमार्जन गर्ने: चिकित्सा शिक्षाको विषयमा आवश्यकताअनुसार विश्वविद्यालय, प्रतिष्ठान र परिषदलाई निर्देशन दिने
- ९) दफा ११ को उपदफा ४ लाई उपदफा ५ बनाई निम्न उपदफा ४ थप्ने: ११ (४) दफा १२ को उपदफा १ को खण्ड (क) बमोजिमको शैय्यामा अस्पताल सञ्चालन नगरेका शिक्षण संस्थाले यो ऐन प्रारम्भ हुनु अगावै आशयपत्र पाइसकेको भएमा सो खण्डबमोजिमको शर्त तोकिएको अवधिभित्र पुरा नगरेमा त्यस्ता शिक्षण संस्थाको आशयपत्र नवीकरण गरिने छैन।

- १०) दफा १२ मा उपदफा २ थप गरिनुपर्ने: १२: १२ (२) यो ऐन प्रारम्भ मितिले १० वर्षसम्म काठमाडौं, ललितपुर र भक्तपुर जिल्लामा मेडिकल, डेन्टल र नर्सिङ विषयमा स्नातक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि शिक्षक संस्था स्थापना गर्न आशयपत्र प्रदान गरिने छैन। साथै, आशयपत्र प्राप्त गरी पूर्वाधार पूरा गरेका शिक्षण संस्थाका हकमा निम्नानुसार गर्न सकिने छः
- (क) सम्बन्धित शिक्षण संस्थाले सरकारलाई सम्पत्ति हस्तान्तरण गर्न चाहेमा नेपाल सरकारले उचित मुआव्जा दिई स्वामित्व ग्रहण गर्न सक्नेछ।
- (ख) यस्ता शिक्षण संस्थाले आयोगले प्राथमिकता तोकेको क्षेत्रमा स्थानान्तरण गर्न चाहेमा नेपाल सरकारले प्रोत्साहन सुविधा उपलब्ध गराउनेछ।
- ११) दफा १३ (१) मा निम्नबमोजिम परिमार्जन गर्ने: प्रचलित कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विश्वविद्यालय र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषदले आफ्नो आंगिक कार्यक्रमम नभएका विषयमा कुनै पनि शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन सक्ने छैन।
- १२) दफा १३ को उपदफा ५ को खण्ड (ख) मा निम्नबमोजिम परिमार्जन गर्ने: अस्पताल सञ्चालन सम्बन्धमा प्रचलित कानुनबमोजिम स्वीकृति लिई तीन वर्षसम्म आफ्नै अस्पताल पूर्ण रूपमा सञ्चालन नगरेको।
- १३) दफा १३ मा उपदफा ६ थपिनुपर्ने: (६) अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि आइदा एक विश्वविद्यालयले ५ भन्दा बढी शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिन सक्ने छैन। यस अधि सम्बन्धन दिई सकेको चिकित्सा शिक्षकण संस्थामा यो प्रावधान लागू हुने छैन। काठमाडौं बाहिरका शिक्षण संस्थाको हकमा आयोगले नीति निर्माण गरी निर्णय गरेबमोजिम हुनेछ।
- १४) दफा १५ को उपदफा (३) लाई उपदफा (५) बनाई उपदफा (३) थप्ने: (३) परिषद् अन्तर्गत रहेका प्रमाणपत्र तहा कार्यक्रमहरूको प्रत्यायन निर्देशनालय वा आयोगले तोकेको निकायले गर्नेछ।
- १५) दफा १५ मा उपदफा (४) थप्ने: (४) प्रमाणपत्र तहभन्दा मुनिका स्वास्थ्यसम्बन्धी कुनै पनि प्राविधिक कार्यक्रमहरू अब उप्रान्त सञ्चालन नगर्ने। हाल चालु रहेका कार्यक्रमहरू पनि यो ऐन लागू भएको मितिले पाँचवर्ष भित्रमा क्रमशः फेजआउट गर्दै जाने।
- १६) दफा १६ को उपदफा ५ मा खण्ड (ग) थप्ने: (ग) परिषद् अन्तर्गत प्रमाणपत्र तहका स्वास्थ्य शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रमहरूको प्रवेश परीक्षासम्बन्धी

- १७) दफा १७ (७) मा निम्नबमोजिम परिमार्जन गर्ने: सार्वजनिक शिक्षण संस्थाले स्नातक स्तरको कार्यक्रम उपलब्ध सिट संस्थाको कमितिमा पच्चहत्तर प्रतिशत सिट निःशुल्क छात्रवृत्तिको लागि व्यवस्था गर्नु पर्नेछ र आयोगको परामर्शमा त्यस्तो सिट क्रमशः वृद्धि गर्दै लैजान सकिनेछ।
- १८) दफा १८ को उपदफा ५ हटाउने र सो को सद्वामा निम्न व्यवस्था गर्ने: (६) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपाली विद्यार्थीको हकमा यो एने प्रारम्भ भएपश्चात् सञ्चालन गरिने चिकित्सा क्षेत्रको स्नातकोत्तर तहका सबै सरकारी शिक्षण संस्थामा निःशुल्क हुनेछ।
- १९) दफा २१ मा उपदफा २ थप्ने: (२) परिषद् अन्तर्गतका शिक्षक संस्थामा आयोगले तोकबमोजिमको न्यूनतम योग्यता र अनुभव भएका प्रशिक्षकको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ।
- २०) दफा २३ को उपदफा १: दफा २३ को उपदफा १ को खण्ड (ग) मा रहेको महिला पछिको “सहित तीन जना” भन्ने शब्दावली हटाउने।
- २१) दफा ३८ (१) सम्बन्धमा: दफा ३८ (१) मा प्रयुक्त “सुगम ठाउँमा तीन वर्ष वा दुर्गम ठाउँमा दुई वर्ष” भन्ने शब्दावलीको सद्वामा “सुगम ठाउँमा एक वर्ष र दुर्गम ठाउँमा एक वर्ष गरी दुई वर्ष” भन्ने शब्दावली राख्ने।
- २२) दफा ४५ पछि दफा ४६ थप गरी अन्य: दफा ४६ नेपाल सरकारले शिक्षण संस्था सञ्चालन

प्रक्रिया थालिएको/नथालिएको:

- संसदमा पेश विधेयकको संशोधनका लागि सत्ता पक्षका सांसदहरूद्वारा संशोधन दर्ता।
- सहमति कार्यान्वयनको प्रक्रियामा।
- त्रिवि चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानको खोसिएको अधिकार फिर्ता गर्ने बारे नियमावली संशोधन गर्न तत्काल त्रिवि सभाको विशेष बैठक बोलाउने भनिए पनि बोलाएको पाइएन।

सोन्हाँ अनशन

मिति:

२०७५ पुस २५ गतेदेखि २०७५ माघ १८ गतेसम्म

सरकारको नेतृत्वः

प्रधानमन्त्री- केपी शर्मा ओली

स्वास्थ्य मन्त्री- उपेन्द्र यादव

शिक्षामन्त्री- गिरीराजमणी पोखरेल

मागः

- १) १५ औं अनशनका क्रममा २०७५ साउन १० गते नेपाल सरकारसँग भएको सम्झौता बमोजिम अक्षरशः संशोधन गरेर अविलम्ब चिकित्सा शिक्षा विधेयक संसदबाट पारित गरियोस्।
- २) गौरीबहादुर कार्की नेतृत्वको जाँचबुझ आयोगको प्रतिवेदनले दोषी ठहर गरे का त्रिवि पदाधिकारीलगायतका व्यक्तिहरूलाई तत्काल सिफारिश बमोजिम बर्खास्तीलगायतका कारबाही गरियोस्। त्रिवि पदाधिकारीहरूद्वारा चिकित्सा शिक्षा अध्ययन संस्थानका खोसिएका अधिकारहरू पुनः सो संस्थान मै फिर्ता गरियोस्। कृषि तथा वन विश्वविद्यालयमा सम्बन्धन रोक्ने मन्त्री परिषदको निर्णयका बाबजुद चोर बाटोबाट दिन लागिएको सम्बन्धन तत्काल रोक्दै दोषी पदाधिकारीहरूलाई कारबाही गरियोस्।
- ३) सातै प्रदेशमा सरकारी मेडिकल कलेज खोल्ने काम द्रुत गतिमा अघि बढाइयोस्। साथै पूर्वी पहाडका ताप्लेजुड, इलाम, पाँचथर, तेह्रथुमलगायतका जिल्लाका नागरिकलाई सहज स्वास्थ्य सेवा तथा मेडिकल शिक्षाका लागि इलाममा सो लुखुम्बु, ओखलढुङ्गा, खोटाङ, भोजपुर, उदयपुर, सिराहा र सप्तरीलगायतका जिल्ला समेटेर उदयपुरमा र सुदूर पश्चिमका पहाडका डडेल्धुरा, डोटी, बैतडी, बझाड, अछाम, दार्चुलालगायतका जिल्ला समेटेर डोटी वा डडेल्धुरामा अविलम्ब सरकारी मेडिकल कलेज तथा अस्पताल खोलियोस्। कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानमा अविलम्ब एमबिबिएस भर्ना सुरु गर्ने व्यवस्था गरियोस्।
- ४) निर्मला पन्तको बलात्कार र हत्यामा संलग्न व्यक्तिहरूलाई तत्काल पकाउ गरी मुद्दा चलाइयोस्। साथै, प्रमाण लोप गर्ने, भुठा प्रमाण बनाउने, यातना दिने, न्याय मारन चलेको आन्दोलनमा गोली चलाई हत्या, अड्गभड्ग गर्ने व्यक्तिहरू माथि तत्काल फौजदारी मुद्दा चलाइयोस्।
- ५) द्वन्द्वकालका जघन्य तथा मानवताविरोधी अपराधका दोषीहरूलाई अन्तर्राष्ट्रिय कानुन अनुसार दण्डित गरियोस्। द्वन्द्वपीडितहरूको माग सुनुवाइ गर्दै सङ्क्रमणकालीन न्याय शीघ्र टुड्गोमा पुऱ्याइयोस्।

६) नेपाल सरकारको निर्णयको उल्लङ्घन गरी काठमाडौं विश्वविद्यालयले तोकेको शुल्क तत्काल फिर्ता लिई दोषी पदाधिकारी माथि कारबाही गरियोस्।

सहमति:

सरकारले आफ्नो मागको सुनुवाइ नगरेको आरोप लगाउदै केही पनि सहमति नभइकन डाक्टर केसीले २०७५ माघ १८ गते अनशन स्थगित गरे।

प्रक्रिया थालिएको/नथालिएको:

संसदमा दर्ता भएको चिकित्सा शिक्षा विद्येयक १५ औं अनशन तोड्दा भएको सहमति अनुसार परिमार्जन गरी संसदका दुवै सदनबाट पारित भएको सत्तापक्षको भनाई रहेको छ। केसी र उनका समर्थकले भने प्रस्तावनामा नै माथेमा आयोगको नाम उल्लेख नगरेको लगायतका केही बुँदामा असहमति जनाएका छन्।

चिकित्सा शिक्षा र स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी विद्यमान ऐनहरू^१

- १) आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् ऐन, २०४५
<https://bit.ly/2PVtCwS>
- २) औषधि ऐन, २०३५
<https://bit.ly/2NsfRcd>
- ३) काठमाडौं विश्वविद्यालय ऐन, २०४८
<https://bit.ly/2xEYTwD>
- ४) केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४
<https://bit.ly/2xE7ShE>
- ५) चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन, २०६३
<https://bit.ly/2prONLH>
- ६) त्रिभुवन विश्वविद्यालय ऐन, २०४९
<https://bit.ly/2pspUj1>
- ७) नेपाल खुला विश्वविद्यालयको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७३
<https://bit.ly/2QMQU3>
- ८) नेपाल नर्सिङ परिषद् ऐन, २०५२
<https://bit.ly/2xESWjd>
- ९) नेपाल फार्मसी परिषद् ऐन, २०५७
<https://bit.ly/2NXJpho>
- १०) नेपाल मेडिकल काउन्सिल ऐन, २०२०
<https://bit.ly/2NYE8WL>
- ११) नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद् ऐन, २०४७
<https://bit.ly/2pr1Rkw>
- १२) नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५३
<https://bit.ly/2PT9HyA>
- १३) नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३
<https://bit.ly/2OJi1Rd>

^१ २०७५ साल भदौ ११ गते हेरिएको (नेपाल कानून आयोग)

- १४) पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान ऐन, २०६४
<https://bit.ly/2MRFAWj>
- १५) पोखरा विश्वविद्यालय ऐन, २०५३
<https://bit.ly/2NYVuCW>
- १६) पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान ऐन, २०७२
<https://bit.ly/2xDKFvS>
- १७) पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय ऐन, २०५०
<https://bit.ly/2NrI56R>
- १८) प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालीम परिषद् ऐन, २०४५
<https://bit.ly/2QRCDsj>
- १९) मध्यपश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालय ऐन, २०६७
<https://bit.ly/2xDktRZ>
- २०) मानव शरीरको अड्गा प्रत्यारोपण (नियमित तथा निषेध) ऐन, २०५५
<https://bit.ly/2MPLRlz>
- २१) मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४
<https://bit.ly/2xvcyap>
- २२) लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालय ऐन, २०६३
<https://bit.ly/2NrIbvf>
- २३) वी.पी कोइराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल ऐन, २०५३
<https://bit.ly/2MSBsFt>
- २४) वी. पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान ऐन, २०४९
<https://bit.ly/2xBRwpH>
- २५) शहीद गंगालाल राष्ट्रिय हृदय केन्द्र ऐन, २०५७
<https://bit.ly/2O2yzXe>
- २६) सङ्कामक रोग ऐन, २०२०
<https://bit.ly/2OEeLqj>
- २७) सुदूरपश्चिमाञ्चलविश्वविद्यालय ऐन, २०६७
<https://bit.ly/2xuTY1Z>
- २८) स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको सुरक्षासम्बन्धी ऐन, २०६६
<https://bit.ly/2NYXafS>

- २९) जनस्वास्थ्य सेवा सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक
<http://hr.parliament.gov.np/uploads/attachments/zshaheswmj0dfbfw.pdf>
- ३०) उपभोक्ता संरक्षणसम्बन्धी कानुनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक
<http://hr.parliament.gov.np/uploads/attachments/dsavwg865ufgfp8t.pdf>
- ३१) सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन् स्वास्थ्यको अधिकारसम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक
<http://hr.parliament.gov.np/uploads/attachments/drad8mzvdxmpqolx.pdf>

(नोट: यी बाहेक अन्य कानुन पनि चिकित्सा शिक्षा र स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी आकर्षित हुन्छन्।
यहाँ मुख्य मुख्य कानुनी सङ्ग्रह मात्रै उल्लेख गरिएको छ। नेपाल कानुन आयोगको
वेबसाइटमा गएर अन्य कानुन पढ्न तथा डाउनलोड गर्न सकिन्छ।)

विश्वविद्यालय र मेडिकल कलेजहरू

कूल विश्वविद्यालय		विश्वविद्यालयको नाम		स्थान		सम्बन्धन		प्रदेश		स्थापना वर्ष	
१	त्रिभुवन विश्वविद्यालय	कित्तिपुर	सबैलाई	३	विसं २०१६						
२	काठमाडौं विश्वविद्यालय	धुलिखेल	सबैलाई	३	विसं २०४८						
३	पोखरा विश्वविद्यालय	लेखनाथ	सबैलाई	५	गणउक्ती	सन् १९९६					
४	पर्वत्याल विश्वविद्यालय	विराटनगर	सबैलाई	१		विसं २०५६					
५	तेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय	निभवननगर, दाढ	मैडिकललाई नसक्ने	५		सन् १९८६					
६	लम्बिनी चौदू विश्वविद्यालय	लम्बिनी	मैडिकललाई नसक्ने	५		सन् २००५					
७	मध्यपश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालय	वीरेन्द्रनगर	सबैलाई	५	कर्णली	सन् २००६					
८	सुदूरपश्चिम विश्वविद्यालय	महेन्द्रनगर	सबैलाई	७		सन् २०१०					
९	कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय	चितवन	मैडिकललाई नसक्ने	३		सन् २०१०					
१०	राजशर्णी जनक विश्वविद्यालय	जनकपुर	सबैलाई	२		विसं २०७४					
११	खुल्ला विश्वविद्यालय	ललितपुर	मैडिकललाई नसक्ने	३		सन् २०१६					
विश्वविद्यालय संरहका संस्था ^१											
११	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	ललितपुर	सम्बन्धन दिन नसक्ने	३							
१२	रामित्य चिकित्सा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	काठमाडौं	सम्बन्धन दिन नसक्ने	३		विसं १९४७					
१३	विपी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	धरान	सम्बन्धन दिन नसक्ने	१		विसं २०४९					

विश्वविद्यालय र मेडिकल कलेजहरू

त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धित प्राप्त मेडिकल कलेजहरू

क्रसं	नाम	ठेगाना	प्रदेश	कैफियत
१	आइओएम (Institute of Medicine)	महाराजगञ्ज	३२	शिक्षण अस्पताल
२	नेशनल मेडिकल कलेज	वीरगञ्ज	२	
३	युनिभर्सल मेडिकल कलेज	भेरहवा	५	
४	जानकी मेडिकल कलेज	जनकपुर	२	
५	किष्ट मेडिकल कलेज	इमाडोल	३२	
६	चितवन मेडिकल कलेज	भरतपुर	३२	
७	गण्डकी मेडिकल कलेज	पोखरा	गण्डकी	
८	नेपाल आर्मी इन्स्टिच्युट अफ हेल्थ साइन्स	भण्डारखाल, काठमाडौं	३२	

विश्वविद्यालय र मेडिकल कलेजहरू

काठमाडौं विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धित प्राप्त मेडिकल कलेजहरू

क्रसं	नाम	ठागाना	प्रदेश	कैफियत
१	कलेज अफ मेडिकल साइन्स	भरतपुर	३२	
२	नेपालगञ्ज मेडिकल कलेज	चितापानी, नेपालगञ्ज	५	
३	काठमाडौं मेडिकल कलेज	सिनामझगल	३२	
४	नेपाल मेडिकल कलेज	जोरपाटी	३२	
५	केयु स्कुल अफ मेडिकल साइन्स	धुपिलखेल	३२	
६	लमिबानी मेडिकल कलेज	तानसेन, पाल्पा	५	
७	तोचेल मेडिकल कलेज	विराटनगर	१	
८	मणिपाल मेडिकल कलेज अफ मेडिकल साइन्स	पोखरा	गण्डकी	

सन्दर्भ सामग्री

- राष्ट्रिय चिकित्सा विधेयक-२०७५:

<http://hr.parliament.gov.np/uploads/attachments/koc5zdakxo8gvzkr.pdf>

- राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा अध्यादेश-२०७५

- इन्सेकअनलाइन

- इन्सेकले प्रकाशन गरेका प्रेस विज्ञप्तिहरू

- इन्सेक मानव अधिकार पुस्तकालय:

<http://insecresources.org.np/?c=3636&k=42e8a17535>

- दैनिक पत्रपत्रिकाहरू (कान्तिपुर, नागरिक, नयाँपत्रिका, राजधानी, अन्नपूर्ण पोष्ट, कारोबार, नेपाल समाचारपत्र)

- अनलाइन साइटहरू (अनलाइन खबर, नेपाललाइभ, देशसञ्चार, स्वास्थ्यखबर, दैनिकी, नयाँपेज, दैनिक नेपाल, सेतोपाटी, रातोपाटी, बाह्रखरी, नेपालखबर)

- केसी र सरकारबीच भएका सहमति (दस्तावेज)

- एविसी टेलिभिजन, नेपाल टिभी, एभिन्यूज टिभी, कान्तिपुर, एफी वन टिभी

- नेपाल ल कमिशन

- कानुन पत्रिका

डाक्टर गोविन्द केसीको अनशनका २ सय १७ दिन

क्र.सं.	सुरु मिति	अन्त्य मिति	अवधि	सम्वत् अनुसार अनशन बरेको दिन	
				अन्त्य बरेको दिन	अन्त्य बरेको दिन
१	२०६९ असार २१	२०६९ असार २४	४ दिन	२०६९	११ दिन
२	२०६९ साउन २७	२०६९ भदौ १	७ दिन		
३	२०७० पुस २७	२०७० माघ १०	१४ दिन	२०७०	२३ दिन
४	२०७० माघ २५	२०७० फागुन ३	९ दिन		
५	२०७१ चैत ८	२०७१ चैत १९	१२ दिन	२०७१	१२ दिन
६	२०७२ भदौ ७	२०७२ भदौ १९	१३ दिन	२०७२	२३ दिन
७	२०७२ असोज २	२०७२ असोज १२	१० दिन		
८	२०७३ असार २६	२०७३ साउन १०	१६ दिन	२०७३	५० दिन
९	२०७३ असोज १०	२०७३ असोज २२	१२ दिन		
१०	२०७३ कात्तिक २८	२०७३ मङ्गसिर १९	२२ दिन		
११	२०७४ साउन ९	२०७४ साउन २८	२० दिन	२०७४	४७ दिन
१२	२०७४ असोज ९	२०७४ असोज ११	२ दिन		
१३	२०७४ असोज १३	२०७४ कात्तिक १	२० दिन		
१४	२०७४ पुस २४	२०७४ पुस २९	५ दिन	२०७५	५१ दिन
१५	२०७५ असार १६	२०७५ साउन १०	२७ दिन		
१६	२०७५ पुस २५	२०७५ माघ १८	२४ दिन		
		जम्मा	२१७ दिन	७ वर्ष	२१७ दिन